

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 62 L

(2017–2018)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i domstoloven mv.
(elektronisk kommunikasjon mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold..	5	4	Forkynning av forliksrådets dokumenter og oppfriskning av forliksrådets avgjørelser	31
2	Bakgrunnen for lovforslaget	7		Vurdering av gjeninnføring av mottakskvittering for forliksrådene	31
2.1	Straffeprosessutvalgets utredning	7	4.1	Gjeldende rett	31
2.2	Utredningen om ny domstollov	9		Forslaget i utredningen til ny domstollov	31
2.3	Høringsnotat om elektronisk kommunikasjon med domstolene	10	4.1.1	Høringsinstansenes syn	31
			4.1.2	Departementets vurdering	33
3	Elektronisk saksbehandling i domstolene	11	4.1.3	Oppfriskning av fraværdommer i forliksrådet	35
3.1	Elektronisk kommunikasjon med domstolene	11	4.1.4	Gjeldende rett	35
3.1.1	Gjeldende rett	11	4.2	Forslaget i utredningen om ny domstollov	35
3.1.2	Forslag i utredning og høringsnotat	12	4.2.1	Høringsinstansenes syn	35
3.1.3	Høringsinstansenes syn	13	4.2.2	Departementets vurdering	36
3.1.4	Departementets vurdering	15	4.2.3		
3.2	Elektronisk signatur	19	4.2.4		
3.2.1	Gjeldende rett	19			
3.2.2	Forslag i utredninger og høringsnotat	21	5	Sikkerhetskontroll i domstolene	39
3.2.3	Høringsinstansenes syn	21	5.1	Gjeldende rett	39
3.2.4	Departementets vurdering	21	5.2	Forslaget i tilleggsnotatet om adgangs- og sikkerhetskontroll	39
3.3	Elektronisk forkynning av dokumenter	24	5.3	Høringsinstansenes syn	40
3.3.1	Gjeldende rett	24	5.4	Departementets vurdering	41
3.3.2	Nordisk rett	25			
3.3.3	Forslag i utredninger og høringsnotat	25	6	Økonomiske og administrative konsekvenser	44
3.3.4	Høringsinstansenes syn	26			
3.3.5	Departementets vurdering	27	7	Merknader til de enkelte bestemmelsene	46
3.4	Elektronisk forkynning som supplement til kunngjøring ved oppslag	28	7.1	Til endringer i domstoloven	46
3.4.1	Gjeldende rett	28	7.2	Til endringer i tvisteloven	49
3.4.2	Forslag i utredningen om ny domstollov	29	7.3	Til endringer i straffeprosessloven	49
3.4.3	Høringsinstansenes syn	29	7.4	Til endringer i rettsgebyrloven	49
3.4.4	Departementets vurdering	29		Forslag til lov om endringer i domstoloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.)	51

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 62 L

(2017–2018)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i domstolloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 6. april 2018,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag til endringer i domstolloven, tvisteloven, straffeprosessloven og rettsgebyrloven.

Formålet med mange av endringsforslagene i domstolloven er å tilrettelegge for elektronisk saksflyt. Det foreslås i proposisjonen å gi hjemmel i lov for elektronisk kommunikasjon med domstolene der det stilles krav om skriftlighet, samt en forskriftshjemmel for obligatorisk bruk av bestemte kommunikasjonsformer. Videre foreslås regler i domstolloven og straffeprosessloven om å likestille elektronisk signatur med underskrift på papir.

Det stilles stadig større krav og forventninger til digitalisering av offentlige oppgaver og tjenester. Statlig forvaltning digitaliserer mer og mer av sin kommunikasjon med innbyggere, næringsliv og internt i forvaltningen. Også i domstolene er det lagt til rette for elektronisk kommunikasjon, blant annet mellom aktørene i straffesakskjeden og gjennom arbeidet med å fulldigitalisere saksbehandlingen gjennom prosjektet Digitale Domsto-

ler. Det felles prosjektet mellom Politidirektoratet, Domstoladministrasjonen og Kriminalomsorgsdirektoratet, «Elektronisk samhandling mellom aktørene i straffesakskjeden» (ESAS), er en del av satsingen på digitale domstoler. For sivile saker og innsending av salærkrav i straffesaker fremsatt overfor domstolene gjelder forskrift 28. oktober 2016 om elektronisk kommunikasjon med domstolene (ELSAM-forskriften).

Ved å gi hjemmel i lov for elektronisk kommunikasjon og bruk av elektronisk signatur legges det ytterligere til rette for elektronisk saksflyt, som kan effektivisere arbeidsprosesser og derved redusere saksbehandlingstid og administrasjonskostnader. Elektronisk saksflyt øker også kvaliteten i og tilgjengeligheten til saker for domstolene. Både forslagene knyttet til elektronisk kommunikasjon med domstolene og elektronisk forkynning forutsetter at det benyttes teknisk betryggende løsninger. For å sikre et mest mulig teknologinøytralt regelverk finner departementet det ikke hensiktsmessig å regulere nærmere hvilke krav som stilles til de ulike tekniske løsningene

eller hvilken teknisk løsning eller plattform som skal velges. De tekniske løsningene må imidlertid ivareta de hensynene som i dag ligger til grunn for skriftlighetskravet ved kommunikasjonen med domstolene og kravet til rekommandert brev eller brev med mottakskvittering ved postforkynning. I tillegg må de samme hensynene til sikkerhet mv. ivaretas som ved dagens former for kommunikasjon. Det vil derfor kunne stilles strengere krav til teknisk løsning ved elektronisk forkynning enn ved annen kommunikasjon med domstolene.

Det åpnes for å likestille elektronisk forkynning med postforkynning, og å tillate at forkynning ved oppslag kan gjøres på nettsted.

Det foreslås videre å innføre adgang til oppfriskning av fraværdommer avsagt av forliksrådet. Formålet med endringsforslaget er å unngå at en part må ta ut søksmål for tingretten for å få

overprøvd en fraværdom. Departementet mener at forslagene om elektronisk forkynning og innføringen av adgang til oppfriskning av fraværdommer i forliksrådet vil gi økt rettssikkerhet. For å minske risikoen for uriktige avsagte fraværdommer, foreslås også å innføre plikt for forliksrådet til å kontrollere at klagemotpartens adresse er riktig.

Ved flere norske domstoler er det etablert sikkerhetskontroll i form av bruk av kroppsskannere, kroppslig visitasjon m.m. Etter Grunnloven skal rettergangen være «offentlig», og enhver har rett til å følge forhandlingene i rettsmøter, jf. §§ 95 og 100. Sikkerhetskontroll kan resultere i bortvisning fra domstolene. Det er på denne bakgrunn behov for en klar hjemmel for slik kontroll. Det foreslås derfor å innføre en ny bestemmelse om sikkerhetskontroll i domstoloven.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Straffeprosessutvalgets utredning

Straffeprosessutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 20. juni 2014. Utvalget skulle foreta en «bred vurdering av lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) og i samsvar med sine vurderinger legge frem forslag til en ny alminnelig lov som skal avløse denne». I utvalgets mandat ble det pekt på effektiviseringsmål om fullelektronisk straffesaksbehandling og irettføring. Det ble vist til at lovgivningen skal speile den teknologiske utviklingen og utvalget ble bedt om å vurdere regler om bruk av moderne teknologi på alle stadier av en straffesak, også i aktørenes kommunikasjon med hverandre. Utvalget avga sin utredning 3. november 2016 og fremmet blant annet forslag om endring av domstolloven § 197 a for å gi direkte hjemmel i lov til elektronisk kommunikasjon med domstolene der loven stiller krav om skriftlighet samt endring av domstolloven § 163 a for å åpne for elektronisk forkynning.

NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov ble sendt på høring 5. desember 2016 med høringsfrist 6. juni 2017, som senere har blitt forlenget for enkelte høringsinstanser.

Utredningen ble sendt til følgende instanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene

Domstoladministrasjonen
Riksadvokaten
Statsadvokatembetene
Generaladvokaten
ØKOKRIM
Krigsadvokatene for Nord-Norge
Krigsadvokatene for Sør-Norge
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet (Kripas)
Politidirektoratet
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Spesialenheten for politisaker

Barneombudet
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Den rettsmedisinske kommisjon
Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi)
Erstatningsnemda for voldsofre
Finanstilsynet
Folkehelseinstituttet
Forbrukerombudet
Helsedirektoratet
Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging
Konkurransetilsynet
Kontoret for voldsoffererstatning
Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Miljødirektoratet
Nasjonalbiblioteket
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Norges Bank
Norges forskningsråd
Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter
Regjeringsadvokaten
Sametinget
Statens barnehus
Statens helsetilsyn
Statens sivilrettsforvaltning
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og trygghetstjenester (EOS-utvalget)
Stortingets ombudsmann for Forsvaret
Stortingets ombudsmann for forvaltningen
Stortingets utvalg for rettferdsvederlag
Tolldirektoratet
Advokatforeningen
Akademikerne
Amnesty International Norge
Befalets fellesorganisasjon
Den katolske kirke i Norge
Den norske Atlanterhavskomite
Den norske Dommerforening
Den norske forfatterforening
Den norske forleggerforening
Den norske legeförening
Den norske Helsingforskomité

Den norske Revisorforening	Norsk Krisesenterforbund
Det Norske Nobelinstitutt	Norsk Kvinnesaksforening
DIXI Landsforeningen for voldtatte	Norsk militærjuridisk forening
Én verden	Norsk Presseforbund
Finans Norge	Norsk psykologforening
Finansforbundet	Norsk redaktørforening
Finansieringsselskapenes Forening	Norsk Rettsmedisinsk Forening
Flyktninghjelpen	Norsk rikskringkasting
Folk og forsvar	Norsk sykepleierforbund
Forskerforbundet	Norsk telegrambyrå
Forsvarergruppen av 1977	Norske kvinnelige juristers forening
Framtiden i våre hender	Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Fritt ord	Politiets Fellesforbund
Gatejuristen	Politijuristene
Greenpeace Norge	Pressens Faglige Utvalg
Hovedorganisasjonen Virke	Pressens offentlighetsutvalg
Human-Etisk forbund	PRO-senteret
IKT-Norge	Prostituertes interesseorganisasjon i Norge
Islamsk råd Norge	Raftostiftelsen
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)	Rettspolitisk forening
Jushjelpa i Midt-Norge	Redd Barna
Juss-Buss	Riksarkivet
Jussformidlingen i Bergen	Senter for seksuelt misbrukte menn
Jusshjelpa i Nord-Norge	Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF)
Kirkens nødhjelp	Statsadvokatenes forening
Kirkerådet	Stine Sofies Stiftelse
Kopinor	Stiftelsen Fellesskap mot seksuelle overgrep
Krisesentersekretariatet	Straffedes organisasjon i Norge (SON)
Kvinnefronten i Norge	Senter mot incest og seksuelle overgrep
Kvinnegruppa Ottar	Hordaland
Kvinneuniversitetet Nord (KUN)	Støttesenteret for fornærmede i straffesaker
Landsforeningen for voldsofre	Støttesenter mot incest Oslo
Landsforeningen uventet barnedød	Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep
Landsorganisasjonen i Norge (LO)	Troms
Leger Uten Grenser	Sparebankforeningen i Norge
Markedsforbundet	Statstjenestemannsforbundet
Medietilsynet	Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
Menneskeverd	Tono
MIRA-senteret	TV2 AS
Miljøstiftelsen Bellona	Verdipapirfondenes Forening
MOT	Verdipapirforetakenes Forbund
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress	Voksne for barn
Naturvernforbundet	Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Nei til Atomvåpen	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
Norges Juristforbund	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
Norges Kvinne- og familieforbund	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø
Norges Offisersforbund	Det norske menneskerettighetshuset
Norges politilederlag	Forsvarets forskningsinstitutt
Norges Røde Kors	Forsvarets høyskole
Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening	Handelshøyskolen BI
Norsk fengsels- og friomsorgsforbund	Institutt for Forsvarsstudier
Norsk folkehjelp	Institutt for fredsforskning (PRIO)
Norsk forening for kriminalreform (KROM)	Institutt for kriminologi og rettssosiologi ved
Norsk journalistlag	Universitetet i Oslo

Senter for rettsinformatikk ved Universitetet i Oslo
 Norges Handelshøyskole
 Norsk senter for menneskerettigheter
 Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI)
 Politi­høgskolen
 Senter for tv­errfaglig kjønnsforskning ved
 Universitetet i Bergen

2.2 Utredningen om ny domstollov

Behov for endring i reglene om forkynning er også tatt opp i utredningen om ny domstollov. Bakgrunnen for utredningen var Justis- og bered­skapsdepartementets oppdrag 8. august 2012 til Tron Løkken Sundet om å utrede utkast til ny domstollov. Som det fremgår av mandatet skulle domstol­loven gjennomgås med sikte på en lovteknisk totalrevisjon. I tillegg skulle det blant annet foreslås endringer av materielle regler i den grad gjeldende regler fremsto som foreldede eller uhensiktsmessige. I tillegg­snottatet til utredningen fra Domstol­adminis­trasjonen 9. desember 2015 gis det en vurdering av dagens regler om forkynning sett i lys av den teknologiske utviklingen.

Tron Løkken Sundets utredning 31. oktober 2014 om ny domstollov ble sendt på høring 15. juni 2016 med frist 1. november 2016, sammen med tillegg­snottatet fra Domstol­adminis­trasjonen. I tillegg ble et eget tillegg­snottat fra Domstols­adminis­trasjonen om adgangs- og sikkerhetskontroll sendt på høring 15. september 2016, med samme frist.

Utredningen og tillegg­snottatene ble sendt til følgende instanser:

Departementene
 Statsministerens kontor

Høyesterett
 Lagmannsrettene
 Tingrettene
 Forliksrådene
 Arbeidsretten
 Jordskifterettene
 Utmarksdomstolen for Finnmark
 Norges nasjonale institusjon for
 menneskerettigheter
 Sametinget
 Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Barneombudet
 Brønnøysundregistrene
 Datatilsynet
 Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI)

Disiplinærnemnda for advokater
 Domstoladministrasjonen
 Finnmarkskommisjonen
 Forbrukerombudet
 Forbrukerrådet
 Forbrukertvistutvalget
 Fylkesmennene
 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
 Innstillingsrådet for dommere
 Likestillings- og diskrimineringsombudet
 Medietilsynet
 Patentstyret
 Politidirektoratet
 Politidistriktene
 Regjeringsadvokaten
 Riksadvokaten
 Statsadvokatene
 Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
 Tilsynsrådet for dommere
 Toll­direktoratet
 Tryk­deretten
 Utlendingsdirektoratet
 Utlendingsnemnda

Fylkeskommunene
 Kommunene
 Longyearbyen lokalstyre

NRK AS
 Posten Norge AS

Handelshøyskolen BI
 Høgskolen i Oslo og Akershus
 Høgskulen i Volda
 Høyskolen Kristiania
 NLA Mediehøgskolen Gimlekollen
 Nord universitet
 Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
 Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
 Samisk høgskole
 Universitetet i Agder
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Stavanger
 Universitetet i Tromsø

Akademikerne
 Aksjonærforeningen
 Den Norske Advokatforening
 Den norske Dommerforening
 Dommerfullmektigforeningen
 Finans Norge
 Gjeldsoffer-alliansen
 ICJ-Norge
 Kommunenes Sentralforbund

Landsorganisasjonen i Norge (LO)
 Norges Juristforbund
 Norges kemner- og kommuneøkonomers forbund
 Norges Kreditorforbund
 Norsk Tjenestemannslag
 Norsk Tollerforbund
 Næringslivets Hovedorganisasjon
 Rettspolitisk forening
 Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn
 Tekna
 Transparency International Norge
 Virke Inkasso
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Gatejuristen
 Juridisk Rådgivning for Kvinner
 Juss-Buss
 Jussformidlingen i Bergen
 Jusshjelpa i Midt-Norge
 Jusshjelpa i Nord-Norge

Amedia
 Fagpressen
 Institutt for journalistikk
 Landslaget for lokalaviser
 Mediebedriftenes Landsforening
 Norsk journalistlag
 Norsk Presseforbund
 Norsk Redaktørforening
 Schibsted
 TV2

2.3 Høringsnotat om elektronisk kommunikasjon med domstolene

Departementet sendte 29. august 2017 ut et høringsnotat utarbeidet av Domstoladministrasjonen om endringer i domstoloven med tilhørende forskriftsendringer om elektronisk kommunikasjon med domstolene. Siktemålet var å innta en forskriftshjemmel i domstoloven som åpner for at domstolenes nettportal for elektronisk kommunikasjon, Aktørportalen, kan gjøres obligatorisk for profesjonelle brukere. Høringsfristen ble satt til 1. desember 2017, med forlengelse til 8. desember for enkelte høringsinstanser.

Høringen ble sendt til følgende instanser:

Finansdepartementet
 Kommunal- og moderniseringsdepartementet
 Landbruks- og matdepartementet

Regjeringsadvokaten
 Riksadvokaten
 Domstoladministrasjonen
 Høyesterett
 Lagmannsrettene
 Tingrettene
 Jordskifterettene

Akademikerne
 Den Norske Advokatforening
 Den norske Dommerforening
 Dommerfullmektigforeningen
 KS
 Norges Juristforbund
 Norsk Tjenestemannslag
 Parat

3 Elektronisk saksbehandling i domstolene

3.1 Elektronisk kommunikasjon med domstolene

3.1.1 Gjeldende rett

Enkelte lovbestemmelser stiller krav til skriftlighet i kommunikasjonen med domstolene. Skriftlighetskravet er i enkelte tilfeller tolket som et lov-messig hinder for bruk av elektronisk kommunikasjon.

Domstoloven § 197 a første ledd åpner for at det i forskrift kan bestemmes at kommunikasjon med domstolene som etter loven skal skje skriftlig, også kan skje elektronisk. Slik forskrift er gitt 28. oktober 2016 om elektronisk kommunikasjon med domstolene (ELSAM-forskriften). Med hjemmel i domstoloven § 197 a annet ledd kan det i forskrift gis unntak fra lovbestemte krav til skriftlig kommunikasjon når kommunikasjonen skjer elektronisk, eksempelvis unntak fra kravet om at et dokument skal være underskrevet. Etter domstoloven § 197 a tredje ledd kan det i forskrift gis nærmere regler om elektronisk kommunikasjon med domstolene, herunder regler om signering, autentisering, integritet og konfidensialitet, og regler som stiller krav til produkter, tjenester og standarder som er nødvendige for slik kommunikasjon.

Det er opprettet en nettportal – Aktørportalen – som drives av Domstoladministrasjonen i medhold av ELSAM-forskriften § 5. I dag benyttes Aktørportalen i de domstolene som er omfattet av forskriften § 14. Fra desember 2017 er 19 tingretter, Oslo byfogdembete og samtlige lagmannsretter omfattet. Portalen benyttes i sivile skjønns- og tvistesaker samt for innsendelse av advokaters salær oppgave i både tvistesaker og straffesaker. Per i dag benyttes ikke Aktørportalen i konkurs-, tvangs- og skiftesaker. Det er et mål på sikt at portalen skal benyttes i alle landets domstoler, og i de fleste sakstyper.

I en sak som er til behandling i en domstol tilknyttet Aktørportalen, vil prosessfullmektigene sende inn stevning, tilsvarende og prosesskriv elektronisk gjennom portalen. På samme måte vil domstolenes kommunikasjon med partene, med

utsendelse av innkallingsbrev, forkynnings slipper, dom osv., skje gjennom portalen. Både dommeren og prosessfullmektigene vil på ethvert tidspunkt kunne logge seg på og ha tilgang til alle skriv i saken. Dokumentene signeres ved å laste opp dokumentet og trykke på knappen «Signer og send inn». Det gis varsel om nye dokumenter på e-post eller SMS, alt ettersom hvilken varslingsmetode som er valgt.

I dag er bruken av Aktørportalen frivillig. Obligatorisk bruk av Aktørportalen kan ikke fastsettes i medhold av domstoloven § 197 a, slik bestemmelsen lyder i dag. Når brukeren først har registrert seg, påligger det imidlertid en plikt til å benytte nettportalen så lenge vedkommende er registrert som bruker. Det er et domstolfaglig ønske at Aktørportalen skal brukes og gjøres obligatorisk i så stor utstrekning som mulig. Flertallet i Stortingets justiskomiteé har bedt regjeringen sammen med Domstoladministrasjonen i løpet av 2017 gjøre Aktørportalen obligatorisk for alle aktører, og slik at færrest mulig unntak gis, se Innst. 6 S (2016–2017) side 16. For domstolene tilknyttet portalen er det ønskelig at så mange saker som mulig behandles gjennom portalen, slik at det sikres lik saksbehandlingsflyt og effektivitet. At domstolene fortsatt har ett elektronisk og ett papirbasert «spor» kan i enkelte tilfeller være mer arbeidskrevende enn tidligere saksbehandling, som foregikk utelukkende på papir.

Domstoloven § 146 første ledd siste punktum og annet ledd siste punktum gir regler om fristavbrudd for prosesshandlinger som skjer ved elektronisk kommunikasjon. Fristen avbrytes «ved avsendelse til riktig elektronisk adresse». Av bestemmelsens forarbeider fremgår at det er en forutsetning for fristavbrytelse at det er tilrettelagt for digital kommunikasjon i medhold av § 197 a. Elektronisk kommunikasjon gis derfor fristavbrytende virkning dersom den skjer i samsvar med ELSAM-forskriften. For en prosessfullmektig betyr dette i praksis at fristen avbrytes ved å laste opp et prosesskriv på Aktørportalen innen midnatt den dagen fristen går ut. Det har for øvrig skjedd en rettsutvikling, uavhengig av Aktørportalen, som innebærer at frister i praksis kan avbrytes

ved bruk av e-post dersom originalt underskrevet prosesskriv er ettersendt omgående, jf. Rt. 2010 side 688, Rt. 2012 side 556 og etterfølgende praksis. For ordens skyld legges det til at for anke i straffesak, er det ikke lenger et krav om ettersendelse av original erklæring, jf. HR-2017-169-U.

3.1.2 Forslag i utredning og høringsnotat

3.1.2.1 Straffeprosessutvalgets utredning

Straffeprosessutvalget mener det bør være adgang til å kommunisere digitalt med domstolene i tilfeller der loven krever skriftlighet, og foreslår domstoloven § 197 a endret til:

«Skriftlig kommunikasjon med domstolene kan skje elektronisk, når den tekniske løsning som benyttes, er tilstrekkelig betryggende.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon med domstolene, herunder om obligatorisk bruk av bestemte kommunikasjonsløsninger.»

Utvalget har søkt å utforme loven teknologinøytralt slik at bestemmelsene ikke forutsetter en bestemt type teknologi. I utkast til ny straffeprosesslov knyttes det formkrav til enkelte typer handlinger for å sikre en særlig gjennomføringsform og for å ha sikkerhet for hvem som har foretatt handlingen, når den fant sted og hva den gikk ut på. Det gjelder også kommunikasjonen med domstolene. Utvalget presiserer at uttrykket «skriftlig» og lignende uttrykk i andre bestemmelser etter utkastet og i tråd med alminnelig språkbruk, skal forstås teknologinøytralt. Sammenholdt med den foreslåtte endringen i domstoloven § 197 a innebærer dette at kravet til skriftlighet kan oppfylles ved bruk av papir eller ved digital tekst.

Utvalget har ikke foreslått å videreføre domstoloven § 197 a annet og tredje ledd. Dette er ikke nærmere begrunnet.

Utvalget påpeker for øvrig at digital kommunikasjon er ment å virke fristavbrytende for prosesshandling ved «avsendelse til riktig elektronisk adresse», jf. domstoloven § 146 første ledd siste punktum og annet ledd siste punktum.

3.1.2.2 Utredningen om ny domstollov

Det er verken i utredningen til ny domstollov eller tilleggsnotatet foreslått endring av domstoloven § 197 a. I tilleggsnotatet til utredningen vises det imidlertid til at et teknologinøytralt regelverk bør

utformes slik at det blir full likestilling mellom digitale og tradisjonelle løsninger, og slik at de digitale løsningene får samme funksjoner og innebærer samme rettsvirkninger som de tradisjonelle løsningene. Det legges videre til grunn at utredningens bruk av begrepet «skriftlig» ikke er ment å utelukke digitale løsninger.

3.1.2.3 Høringsnotat om elektronisk kommunikasjon med domstolene

Dersom Aktørportalen skal gjøres obligatorisk, krever dette særskilt lovhjemmel. I høringsnotatet ble det gjort rede for følgende:

«I dag baseres obligatorisk bruk for allerede registrerte profesjonelle aktører på en avtalekonstruksjon, jf. ELSAM-forskriften § 3 andre ledd. Svakheten med denne løsningen er at plikten til bruk av Aktørportalen bare gjelder så langt det passer, at den inntreer først når en aktør har registrert seg som bruker og at den opphører dersom aktøren avregistrerer seg. Det er behov for en løsning hvor bestemte kommunikasjonskanaler – i dette tilfellet Aktørportalen – kan gjøres obligatorisk for bestemte domstoler, sakstyper og aktørgrupper. Samtidig er det behov for fleksibilitet slik at nye ordninger kan etableres, og at eksisterende ordninger endres og tilbudet utvides når behovene endrer seg. Forslaget må sikre tilstrekkelig hjemmel, samtidig som det må være teknologinøytralt og teknologifremmende. Lovfesting av at bruk av en bestemt kommunikasjonskanal skal være obligatorisk for alle uten forbehold, er derfor ingen god løsning.

Det er derfor nødvendig å lovfeste en generell plikt for aktørene til å kommunisere elektronisk med domstolene når det er lagt til rette for slik kommunikasjon og fastsatt i forskrift at bruken skal være obligatorisk. Forskriftshjemmelen bør utformes teknologinøytralt, slik at det ikke er behov for endringer om den digitale plattformen senere endres. Samtidig er det behov for endringer i forskriften om elektronisk kommunikasjon med domstolene, hvor det fastsettes i hvilke sakstyper og for hvilke aktørgrupper bruk av Aktørportalen skal være obligatorisk.»

I høringsnotatet foreslås et nytt fjerde ledd i domstoloven § 197 a, som skal gi Kongen hjemmel til å fastsette at bruk av bestemte elektroniske løsninger skal være obligatorisk i skriftlig kommuni-

kasjon med domstolene. Det foreslås også å presisere i lovteksten at plikten til elektronisk kommunikasjon kan begrenses til bestemte sakstyper og bestemte brukergrupper.

Videre foreslås enkelte forskriftsendringer:

«Bestemmelsen om obligatorisk bruk av nettportalen for advokater og advokatfullmektiger foreslås plassert i ny § 3 a i ELSAM-forskriften.

I § 3 a første og andre ledd fastsettes at advokater og autoriserte advokatfullmektiger plikter å registrere seg som brukere av nettportalen og kommunisere gjennom portalen. Avgrensninger i brukergruppe foreslås regulert i første ledd og avgrensninger i sakstype i andre ledd. Plikten til å registrere seg inntretr på det tidspunkt vedkommende skal kommunisere med en domstol som er omfattet av ordningen. Ikrafttredelsesreglene i forskriften § 14 fastsetter hvilke domstoler ordningen gjelder for.

I § 3 a tredje ledd fastsettes at retten i den enkelte sak kan bestemme at en sak som faller utenfor sakstypene hvor bruk av portalen er obligatorisk, likevel kan bestemme at advokater og autoriserte advokatfullmektiger skal bruke portalen. Om det skal treffes slik beslutning i den enkelte sak overlates til domstolens hensiktsmessighetsskjønn. Avgjørelseskompetansen etter tredje ledd foreslås lagt til retten, altså saksforberedende dommer i den enkelte sak.

I § 3 a fjerde ledd fastsettes at retten, om kommunikasjonen medfører uforholdsmessige merkostnader eller ulemper, kan bestemme at en bestemt sak ikke skal behandles i nettportalen selv om bruk av nettportalen er obligatorisk. Bestemmelsen er ment som en sikkerhetsventil, som kan anvendes i enkeltsaker der bruk av nettportalen er klart uhensiktsmessig. Vilkåret «uforholdsmessige merkostnader eller ulemper» etablerer en høy terskel som tilsier at fritak ikke er kurant. Hvorvidt vilkåret er oppfylt, må bero på en avveining av fordelene og ulempene ved bruk av Aktørportalen. Avgjørelseskompetansen etter fjerde ledd er lagt til retten. Dette innebærer at det er saksforberedende dommer i den enkelte sak som treffer avgjørelsen.

Reglene i tredje og fjerde ledd skal åpne for hensiktsmessige løsninger i enkeltsaker, men skal ikke brukes i et slikt omfang at hovedregelen om elektronisk kommunikasjon hules ut.

I § 3 a femte ledd fastsettes at Domstoladministrasjonen kan bestemme at en bestemt

del eller hele saksporteføljen til en eller flere domstoler ikke skal behandles i nettportalen. Regelen hjemler en tidsbestemt «suspensjon» av retten og plikten til å kommunisere gjennom nettportalen. Bestemmelsen er en sikkerhetsventil og skal brukes med forsiktighet. Den vil bare være anvendelig ved tekniske problemer i nettportalløsningen eller andre deler av IKT-systemer som reduserer tilgjengelighet, funksjonalitet eller stabilitet.»

3.1.3 Høringsinstansenes syn

3.1.3.1 Straffeprosessutvalgets utredning

Domstoladministrasjonen, Finans Norge, Politidirektoratet, Regjeringsadvokaten, Rettspolitisk forening (med støtte fra *Jussbuss*) og *Trøndelag statsadvokatembeter* støtter straffeprosessutvalgets forslag til endring i domstoloven § 197 a.

Domstoladministrasjonen deler utvalgets oppfatning om at dagens forståelse av kravene til skriftlighet og signatur på enkelte punkt bygger på en for snever tolkning og setter unødig snevre grenser for bruken av moderne teknologibaserte løsninger. Den er enig i utvalgets synspunkt om at digital kommunikasjon bør oppfylle eventuelle skriftlighetskrav i lovgivningen, så lenge uttrykkene forstås teknologinøytralt og kan tilfredsstilles med digitale løsninger uten prosessuelle særregler eller unntak. Domstoladministrasjonen uttaler:

«Utvalgets forslag til endring i domstoloven § 197a er en enkel og god løsning, som vil gjelde også utenfor straffesaksområdet.»

Finans Norge støtter lovfesting av skriftlig elektronisk kommunikasjon i domstoloven, med tilhørende forskriftshjemmel. Det fremheves at en god teknisk løsning vil være bedre egnet til å ivareta IKT-sikkerhet og personvern enn dagens praksis. Elektronisk kommunikasjon vil også ha betydelige effektivitetsgevinster i tillegg til miljøgevinster.

Regjeringsadvokaten bemerker at det har vært en rettsutvikling knyttet til fristavbrudd ved elektronisk kommunikasjon. Høyesteretts ankeutvalg har godtatt at fristen i praksis kan avbrytes ved e-post, dersom originalt underskrevet prosesskriv ettersendes omgående, jf. Rt. 2010 side 688 og etterfølgende praksis. Regelen følger opp det som har vært rettstilstanden også for telefaks, se Rt. 2008 side 55.

Riksadvokaten uttaler seg om det samme, og ber om at det uttrykkelig avklares om anker som sendes per e-post skal være fristavbrytende i tråd med dagens rettstilstand.

Trøndelag statsadvokatembeter viser til at endringsforslaget er en naturlig utvikling i digitaliseringen av strafferettspleien, som ivaretar ønsket om økt effektivitet.

3.1.3.2 *Utredningen om ny domstollov*

Domstoladministrasjonen uttaler at domstoloven bør likestille elektronisk kommunikasjon med de tradisjonelle kommunikasjonsformene, og viser til at det er uheldig at hovedreglene om elektronisk kommunikasjon er plassert i et fragmentert forskriftsverk som fraviker domstollovens regler. Ny domstollov bør derfor ha en bestemmelse om at elektronisk kommunikasjon kan benyttes når det er lagt til rette for det, og annet ikke er hjemlet i lov.

3.1.3.3 *Høringsnotatet om elektronisk kommunikasjon med domstolene*

Et ikke ubetydelig antall høringsinstanser har uttalt seg om forslaget, blant annet domstolene *Asker og Bærum tingrett*, *Bergen tingrett*, *Fredrikstad tingrett*, *Oslo tingrett*, *Oslo byfogdembete*, *Sogn og Fjordane tingrett*, *Agder lagmannsrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Frostating lagmannsrett*, *Gulating lagmannsrett* og *Høyesterett*. Videre har *Advokatforeningen*, *Dommerforeningens fagutvalg for IKT-spørsmål*, *Juristmållaget*, *Juristforbundet* og *Regjeringsadvokaten* uttalt seg. Samtlige høringsinstanser er positive til å gjøre Aktørportalen obligatorisk innen dens virkeområde. Samtidig er det mange høringsinstanser som trekker frem at dette må skje under forutsetning av at driftssystemet er mer stabilt enn det har vært i den senere tid. *Landbruks- og matdepartementet* hadde ikke merknader til forslaget. *Domstoladministrasjonen* har ikke avgitt høringsuttalelse, da høringsnotatet opprinnelig ble utarbeidet av Domstoladministrasjonen.

Advokatforeningen uttaler innledningsvis at den slutter seg til forslaget, og at forskriften som sådan er fornuftig utformet. Advokatforeningen kan derimot ikke gi tilslutning til en ikrafttredelse av forskriften før Aktørportalen legger til rette for effektiv kommunikasjon med advokatenes systemer. Meldingssystemet må fungere uten feil og advokatene må utelukkende kunne forholde seg til Aktørportalen.

Asker og Bærum tingrett uttaler på sin side følgende:

«Asker og Bærum tingrett støtter forslaget om å endre domstoloven, slik at det blir anledning til å fastsette at bruk av Aktørportalen skal være obligatorisk. Det oppleves i dag som svært tungvint å håndtere saker der bare den ene aktøren har registrert seg som bruker av portalen. Slike «haltende» saker fører til merarbeid både for domstolene og for den aktøren som er portalbruker.

Samtidig vil vi understreke at det må være en forutsetning for å gjøre portalen obligatorisk at den er basert på en velfungerende IKT-løsning uten nedetid. Det har dessverre ikke vært situasjonen i den senere tid.»

Dommerforeningens fagutvalg for IKT-spørsmål støtter som utgangspunkt forslaget om å gjøre bruk av Aktørportalen obligatorisk ved kommunikasjon med domstolene. Utvalget mener imidlertid at bruk av Aktørportalen bør gjøres obligatorisk for alle, og uttaler:

«Fagutvalget er imidlertid av den oppfatning at den obligatoriske bruken bør gjelde alle, og ikke bare de profesjonelle aktørene. Dersom plikten ikke gjelder alle aktører vil dette innebære at domstolene må operere med «hybridsaker» i alle tvistesaker som anlegges av selvprosederende parter, eller hvor det ikke er kjent prosessfullmektig hos motpart, når saken starter. Dette vil i så fall medføre at domstolene fortsatt må opprettholde en ikke-digital saksbehandling i tillegg til den digitale, og som vil motvirke den ønskede effektiviseringseffekt av «Digitale domstoler»».

Regjeringsadvokaten peker på to forhold i sin uttalelse:

«For det første legger vi til grunn at det fortsatt skal være mulig å avbryte frister gjennom domstollovens ordinære regler for fristavbrudd, typisk ved post eller e-post (jf. Rt-2010-688). [...]

For det andre antar vi at reglene for forkynne-
sestidspunkt med fordel kan tydeliggjøres, for de tilfellene hvor forkynnelse skjer gjennom Aktørportalen.»

Det sistnevnte poenget er også understreket av *Oslo tingrett* i dens høringsuttalelse.

Oslo byfogdembete uttaler følgende om forskriftens virkeområde:

«Forslaget til ny § 3 a annet ledd i ELSAM-forskriften viser til § 3 a) som omtaler «sivile saker». Sivile saker omfatter i tillegg til saker etter tvisteloven også konkurs, tvangs- og skiftesaker. Ettersom Aktørportalen per i dag bare er åpen for tvistesaker, anses det lite hensiktsmessig at det for de øvrige sivile sakstypene skal være obligatorisk å benytte Aktørportalen ved kommunikasjon med retten.»

Når det gjelder unntaksbestemmelsene i forskriften, uttaler *Høyesterett* følgende:

«Høyesterett slutter seg til at det kan være hensiktsmessig å innføre slike unntaksbestemmelser som foreslått i forslaget til § 3 a tredje og fjerde ledd. [...]

Slik Høyesterett ser det, er behandlingen av spørsmålet om advokaten skal gis slik fritak eller pålegg, en avgjørelse av administrativ karakter. Det er ikke en oppgave som det er naturlig eller nødvendig å legge til den enkelte saksforberedende dommer. Hensynet til likebehandling av aktørene kan også tilsi at kompetansen ikke spres mer enn nødvendig. Avgjørelseskompetansen bør derfor heller legges til domstolen som sådan. I domstoler hvor det finnes hensiktsmessig, bør domstolleder kunne delegere beslutningskompetansen til administrasjonen eller til en bestemt dommer. På denne bakgrunn foreslås uttrykket «retten» i forslaget til § 3 a tredje og fjerde ledd erstattet med «domstolen».

Det er også enkelte høringsinstanser, deriblant *Høyesterett* og *Borgarting lagmannsrett*, som uttaler at det er ønskelig at man nå også endrer rettsutdragsloven slik at domstolene kan pålegge partene å inngi elektronisk utdrag. Dette er noe partene oppfordres til, men domstolene har ikke noen hjemmel i dag til å pålegge dette.

3.1.4 Departementets vurdering

Hjemmel for elektronisk kommunikasjon

Tradisjonelt har den skriftlige kommunikasjonen mellom domstolene og andre aktører vært papirbasert. I lys av den digitale utviklingen er det i dag naturlig at elektronisk kommunikasjon trer i stedet for forsendelse av papir, og at regelverket i tilstrekkelig grad tilrettelegger for en enkel, billig,

miljøvennlig og betryggende kommunikasjonskanal mellom domstolene og omverden.

Departementet støtter forslagene om å lovfeste adgangen til å kommunisere elektronisk med domstolene der det stilles krav om skriftlighet. Det har helt siden domstoloven § 197 a trådte i kraft 28. oktober 2005 vært adgang til å kommunisere elektronisk, forutsatt at slik adgang følger av forskrift. Dette skulle gi forutberegnelighet og rettssikkerhet for publikum ved å bevisstgjøre om lovgivningens krav og de hensyn som skulle ivaretas ved utarbeidelse av ordninger for elektronisk kommunikasjon, jf. Ot.prp. nr. 8 (2002–2003) Om lov om endringer i rettergangslovgivningen mv. (elektronisk kommunikasjon med domstolene mv.).

Departementet mener det er behov for å ha en bestemmelse om adgang til elektronisk kommunikasjon direkte i loven. Regulering gjennom forskrift gir større fleksibilitet til å foreta en konkret vurdering av den tekniske løsningen som skal benyttes sett opp mot de øvrige hensyn som må ivaretas, men departementet mener at det ikke lenger er like stort behov for å detaljregulere dette. Det har i de senere år vært en vesentlig teknologisk utvikling, både hva gjelder teknologien i seg selv og bruken av den i samfunnet. Det må forventes at utviklingen fortsetter, både når det gjelder nye løsninger, hvor mange som benytter løsningene og hvordan den enkelte utnytter mulighetene dette bringer. Det benyttes i dag sikre digitale løsninger i kommunikasjonen med det offentlige på mange områder, og det er naturlig at lovgiver tydelig og i større grad legger til rette for dette også for domstolene. Domstoladministrasjonen på sin side har uttalt i høringen til straffeprosessloven at de ønsker et regelverk hvor teknologibaserte løsninger blir det foretrukne alternativet, og ikke bare et likestilt alternativ.

Hjemmel i lov til å kommunisere elektronisk vil bidra til økt elektronisk saksflyt, noe som vil gi raskere dokumentutveksling mellom aktørene i saken fordi tid til postgang vil utgå. Det vil bidra til økt fleksibilitet for brukerne av domstolen og mer effektive og kostnadsbesparende, samt mer miljøvennlige løsninger. Adgang til elektronisk kommunikasjon må på den annen side ikke redusere mottakerens mulighet for å ivareta sin rettsstilling. Hensynet bak skriftlighetskravet må derfor kunne ivaretas også ved elektronisk kommunikasjon, enten skriftlighetskravet er begrunnet i behovet for å bekrefte at dokumentet er avsendt og av hvem, at det er avsendt eller mottatt til et bestemt tidspunkt, eller uten at uvedkommende får opplysningene i hende. Det er også nødvendig

at det skjer en form for identitetskontroll, slik at domstolen er sikker på at det er rette vedkommende som sender eller mottar skrivet. Tradisjonelt har kravet til identitetskontroll vært oppfylt ved formkravet om at prosesskriv og mottakskviteringer skal være underskrevet (se mer om signaturreglene i punkt 3.2.1).

Departementet finner det ikke hensiktsmessig å nedfelle nærmere i loven hvilke krav som må stilles til de tekniske løsningene som kan benyttes, utover at den tekniske løsningen må være betryggende. Lovendringer med målsetning om teknologinøytralitet bør være generiske, samt sikre fleksibilitet for nye løsninger og endringer i risikobildet over tid. Forslaget i proposisjonen reflekterer departementets avveining av disse hensynene. Hva man legger i begrepet «betryggende» vil utvikle seg over tid, og må vurderes konkret. All form for elektronisk kommunikasjon vil ikke være sikker og betryggende nok til at den bør godtas som kommunikasjonsform med domstolene. Kontakt med domstolene omfatter normalt viktige rettslige disposisjoner for den enkelte som det bør være notoritet rundt. Mottaker må kunne være trygg på at det er riktig avsender, og avsender må også kunne være sikker på at meldingen tilfaller riktig mottaker. Videre må kommunikasjonen kunne arkiveres og etterprøves på et senere tidspunkt.

Departementet bemerker at det ikke er funnet grunn til å ta straffeprosessutvalgets forslag på ordet hva angår bruk av normen «tilstrekkelig betryggende». Bruken av ordet «tilstrekkelig» sier ikke noe nærmere om hvor terskelen skal ligge for hva som er betryggende, og kan sløyfes i lovforslaget.

Departementet har også tidligere vurdert hva som nærmere ligger i kravet til at den elektroniske kommunikasjonen må være sendt på en betryggende måte i Prop. 6 L (2016–2017) Endringer i tinglysningsloven, inkassoloven og tvangsfullbyrdelsesloven mv. (teknologinøytralitet). Dette ble fulgt opp i Innst. 171 L (2016–2017). Her åpnes det for at varsel om tvangsfullbyrdelse og inkasso kan sendes elektronisk dersom varselet er sendt på en betryggende måte.

Hvilke vurderingstemaer som er relevante for vurderingen av om kommunikasjonen er sendt på en betryggende måte er nærmere beskrevet i Prop. 6 L (2016–2017) side 16. Departementet mener de samme vurderingene må legges til grunn i tolkningen av bestemmelsen som nå innføres i domstoloven § 197 a første ledd. Som «betryggende måte» regnes elektroniske meddelelser sendt til digital postkasse mottaker selv har

opprettet, og bruk av portaler som for eksempel Altinn. Etter dette ligger det i kravet til den betryggende tekniske løsningen at forsendelsesmåten må sikre at mottakeren i tilstrekkelig grad blir gjort oppmerksom på at rettslig relevant informasjon har kommet inn til vedkommendes elektroniske meldingsmottak. Mottakeren må ha grunn til å være oppmerksom på at viktige varsler kan bli sendt på den aktuelle måten. Det forutsetter også tilstrekkelige sikkerhetsmekanismer for at avsender har korrekt kontaktinformasjon. En privatperson som har reservert seg mot å motta elektronisk post, vil fortsatt ha krav på å motta skriv fra domstolene i ordinær post.

Bruk av Aktørportalen oppfylder kravet til en betryggende teknisk løsning. I Aktørportalen skjer identitetskontrollen (som tradisjonelt har vært besørget ivaretatt gjennom formkravet om at prosesskriv skal være undertegnet) av brukeren ved innmelding og innlogging med bruk av BankID. Den enkelte bruker som logger seg inn i Aktørportalen, har tilgang til egne saker eller andres saker som den ansvarlige har gitt dem tilgang til.

Lovforslaget åpner for at kommunikasjon til og fra domstolene kan skje via Digipost, e-Boks, Altinn eller andre sikre og veletablerte kommunikasjonsformer som også benyttes mellom borgere og det offentlige på andre viktige områder. Digitale postkasser som Digipost og e-Boks krever en aktiv handling fra den enkelte. Man må selv oppsøke og registrere seg for å opprette en slik postkasse. Også for bruk av Altinn er det en forutsetning at brukeren har akseptert bruken av portalen, for eksempel ved selv å sende inn skriv til domstolen via portalen. Her skjer identitetskontrollen på samme måte som i Aktørportalen ved bruk av BankID eller eventuelt MinID. Departementet mener at også MinID-løsningen må være en tilstrekkelig form for identitetskontroll. Felles for disse løsningene er at det benyttes en såkalt totrinnsautentisering. Det benyttes både brukernavn og passord i tillegg til en unik kode fra en applikasjon på mobiltelefonen eller SMS hver gang man logger inn, eventuelt pin-kode. Slike veletablerte kommunikasjonsformer, hvor den enkelte logger seg inn på en sikker måte og hvor man er vant med å motta viktige beskjeder, anses i dag som betryggende former for kommunikasjon også for domstolene, i påvente av at Aktørportalen blir benyttet i alle landets domstoler og de fleste sakstyper. Det skal legges til at det vil være opp til domstolene å vurdere hvilke kommunikasjonsformer som det nå åpnes for som det vil være hensiktsmessig å ta i bruk.

Videre vil oversendelse av prosesskriv via alminnelig e-post alene normalt fortsatt ikke godtas, selv om det benyttes en e-postadresse partene nylig har brukt til å kommunisere med. Det alminnelige kravet til at prosesskriv skal være undertegnet, blant annet i tvisteloven § 12-2 annet ledd, vil være til hinder for dette. At e-post med prosesskriv til domstolen er fristavbrytende dersom det ettersendes et signert prosesskriv per post, er imidlertid allerede godtatt etter rettspraksis jf. Rt. 2010 side 688. Departementet ønsker ikke å endre rettstilstanden her.

Uansett vil varsel på e-post eller SMS om at det har kommet inn et dokument i ens digitale postkasse være nok til at vedkommende i tilstrekkelig grad er gjort oppmerksom på at rettslig relevant informasjon er gjort tilgjengelig. Det forutsettes imidlertid at meldingsmottaket oppfyller kravet til en betryggende teknisk løsning, slik som for eksempel Aktørportalen, Altinn og Digipost gjør.

Departementet viser til at det er påbegynt et prøveprosjekt med formidling av dokumenter via Altinn i straffesaker. Denne kanalen benyttes således allerede i noen domstoler og av enkelte aktører. Det vil være opp til domstolene å avgjøre om de skal benytte elektronisk kommunikasjon overfor borgere som er klar over at viktige skriv kan bli sendt til den digitale postboksen de selv har opprettet, og som er varslet via e-post eller SMS om at rettslig relevant informasjon har kommet inn. I den grad en domstol benytter seg av for eksempel Digipost i kommunikasjonen med en borger og vedkommende ikke svarer på henvendelsen, vil det ha formodningen mot seg at vedkommende ikke har mottatt skrivet. Det må i så tilfelle særlig begrunnes, og det vil bero på en konkret vurdering om en skal legge til grunn at skrivet er mottatt, på samme måte som ved post som potensielt blir borte i vanlig postgang.

Departementet presiserer at når det gjelder domstoloven § 146 første ledd siste punktum og annet ledd siste punktum, som gir regler om fristavbrudd for prosesshandlinger som skjer ved elektronisk kommunikasjon, vil fristen avbrytes «ved avsendelse til riktig elektronisk adresse» når det er benyttet en «betryggende» teknisk løsning for oversendelsen. Elektronisk kommunikasjon gis derfor fristavbrytende virkning dersom den skjer i samsvar med ELSAM-forskriften gjennom Aktørportalen som i dag. Med de endringene som foreslås i denne proposisjonen vil også bruk av for eksempel oversendelse via Digipost og Altinn være fristavbrytende.

For det tilfellet at det skulle oppstå behov for en nærmere regulering av hva som ligger i begre-

pet «betryggende», foreslås en forskriftshjemmel i ny § 197 a tredje ledd. Det kan ikke utelukkes at det kan oppstå tvil om hvorvidt nye tekniske løsninger tilfredsstiller kravene til en «betryggende» løsning. Departementet ser imidlertid inntil videre ikke behov for å benytte denne adgangen.

I dagens § 197 a annet ledd fremgår det at Kongen ved forskrift kan gjøre unntak fra lovbestemte krav til skriftlig kommunikasjon med domstolene når kommunikasjonen skjer elektronisk. Videre kan Kongen etter tredje ledd ved forskrift gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon med domstolene, herunder regler om signering, autentisering, integritet og konfidensialitet, samt regler som stiller krav til produkter, tjenester og standarder som er nødvendige for slik kommunikasjon. Straffeprosessutvalget har ikke foreslått å videreføre domstoloven § 197 a annet og tredje ledd. Dette er ikke nærmere begrunnet. Departementet mener på sin side at annet og tredje bør videreføres for å tydeliggjøre adgangen til å gjøre unntak for formkrav utover kravet til skriftlighet, og muligheten for å stille krav knyttet til blant annet autentisering.

Elektronisk kommunikasjon og bruk av ny teknologi kan innebære en sikkerhetsrisiko. Det forutsettes at domstolene tar hensyn til dette i behandlingen av personopplysninger for å sikre konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet.

Departementet vil presisere at «skriftlig kommunikasjon» må forstås som en oversendelse av skrifttegn, og at dette ikke vil by på tvil der det foreligger kommunikasjon mellom domstolen og omverdenen. All skriftlig kommunikasjon omfattes. Det presiseres videre at for prosjektet om «Elektronisk samhandling mellom aktørene i straffesakskjeden» (ESAS) mellom Politidirektoratet, Domstoladministrasjonen og Kriminalomsorgsdirektoratet, tidligere Stifinner I, vil kommunikasjon med domstolene som følge av samhandlingen uansett heretter ha direkte hjemmel i lov med den foreslåtte endringen i § 197 a første ledd, sammenholdt med den foreslåtte nye bestemmelsen i straffeprosessloven § 4 b, som omtales avslutningsvis i punkt 3.2.4.

Obligatorisk bruk av Aktørportalen

For at Aktørportalen skal kunne gjøres obligatorisk for advokater og advokatfullmektiger i de domstolene hvor Aktørportalen benyttes, må det inntas en generell bestemmelse i domstoloven som gir hjemmel til å ilegge plikt til å bruke portalen. Det inntas derfor i domstoloven § 197 a nytt tredje ledd at det i forskrift kan reguleres at bruk

av bestemte elektroniske løsninger skal være obligatorisk i skriftlig kommunikasjon med domstolene. Departementet har ikke funnet grunn til å presisere i forskriftshjemmelen at plikten til å bruke portalen kun skal gjelde bestemte sakstyper eller bestemte brukergrupper. Dette vil etter en naturlig språklig forståelse falle inn under bestemmelsen. ELSAM-forskriften må endres tilsvarende. Det er i høringsnotatet i punkt 3.1.2.3 foreslått at bestemmelsen om obligatorisk bruk av nettportalen plasseres i ny § 3 a i ELSAM-forskriften. Departementet støtter dette.

Sentrale høringsinstanser som blant annet Advokatforeningen og Oslo tingrett har tatt til orde for at man bør avvende endringene til Aktørportalen fungerer bedre. Funksjonaliteten i portalen har på enkelte punkter ikke kommet langt nok. Departementet finner ikke innvendingene tilstrekkelig tungtveiende. Det er et domstolfaglig ønske å utvide bruken av Aktørportalen i så stor utstrekning og så raskt som mulig. Det vil bli innført en hjemmel i forskriften om at plikten til å benytte Aktørportalen kan suspenderes ved blant annet driftsproblemer. Det er imidlertid meget viktig at Domstoladministrasjonen fortsetter arbeidet med å utvikle Aktørportalen til en enda mer driftssikker portal for brukerne, samt med å bedre funksjonaliteten. De innspill som ellers er fremkommet i denne høringen, må følges opp med nødvendig prioritet i det videre utviklingsarbeidet i Domstoladministrasjonen.

I ELSAM-forskriften § 3 a første og annet ledd fastsettes at advokater og autoriserte advokatfullmektiger plikter å registrere seg som brukere av nettportalen og kommunisere gjennom portalen. Avgrensninger i brukergruppe foreslås regulert i første ledd og avgrensninger i sakstype i annet ledd. Plikten til å registrere seg inntreffer på det tidspunktet vedkommende skal kommunisere med en domstol som benytter Aktørportalen. Departementet har ikke funnet grunn til at regelen om obligatorisk bruk også skal gjelde for rettshjelpere, da dette er en begrenset brukergruppe i norske domstoler. Det er uansett en målsetning på sikt at Aktørportalen skal gjøres obligatorisk for alle aktører i sakstypene som behandles i portalen, men departementet mener det er grunn til å innføre dette gradvis.

Når det gjelder avgrensningen i sakstype i ELSAM-forskriften § 3 a annet ledd, har Oslo byfogdembete kommentert at det vil favne for vidt dersom den obligatoriske bruken skal gjelde alle sivile saker, da portalen i dag kun benyttes i behandlingen av tvistesakene. Per i dag benyttes ikke Aktørportalen i konkurs-, tvangs- og skiftesaker.

Departementet tar byfogdens innspill til etterretning og vil tilpasse forskriften på dette punktet. I dag behandles skjønns- og tvistesaker i portalen, og det er naturlig at virkeområdet for den obligatoriske bruken reflekterer dette. Når Domstoladministrasjonen har utviklet Aktørportalen tilstrekkelig til å kunne behandle også øvrige sivile saker vil det være naturlig at forskriften endres, slik at den obligatoriske bruken av portalen også omfatter disse sakstypene.

For å kunne finne frem til hensiktsmessige løsninger i enkeltsaker, er det behov for en viss fleksibilitet til å fravike hovedregelen om at advokater og advokatfullmektiger skal kommunisere elektronisk med domstoler som benytter Aktørportalen. Det foreslås derfor enkelte unntaksregler. Departementet vil imidlertid understreke at det er viktig at disse hjemlene ikke benyttes i større omfang enn behovet for unntak tilsier. Hovedregelen om elektronisk kommunikasjon må ikke uthules.

For det første foreslås det at den enkelte domstol gis myndighet til å beslutte at Aktørportalen skal brukes i bestemte saker hvor elektronisk kommunikasjon etter forskriften ikke skal være obligatorisk. For det andre foreslås at den enkelte domstol, som en sikkerhetsventil, skal kunne beslutte at Aktørportalen ikke skal benyttes i saker hvor bruk av Aktørportalen åpenbart er u hensiktsmessig.

I høringsnotatet ble det foreslått at kompetansen til å avgjøre om en av unntaksreglene skal komme til anvendelse skal tillegges saksforberedende dommer i den enkelte sak. I høringen ble det reist innvendinger mot dette fra Høyesterett og Juristforbundet, begrunnet med at dette kan føre til uensartet praksis som følge av ulik skjønnsutøvelse hos ulike dommere. Det ble anført at denne typen avgjørelse heller bør fattes på et mer overordnet nivå og tillegges domstolleder eller annen med fullmakt. Departementet slutter seg til dette synspunktet med den begrunnelse at dette vil legge bedre til rette for en ensartet praksis for når unntakshjemmelen benyttes. Det foreslås derfor at det er domstolen som sådan som gis myndighet til å avgjøre om unntakene i forskriften kommer til anvendelse.

Når det gjelder teknisk svikt, driftsstabilitet eller lignende hendelser som gjør det tilnærmet umulig å sende inn dokumenter i Aktørportalen, mener departementet at gjeldende rettstilstand for hvordan en frist likevel kan avbrytes, skal videreføres. I dette ligger at en forsendelse av et prosesskriv per post eller ved e-post med etterfølgende innsendelse per post, fortsatt vil være fri-

stavbrytende. Departementet mener videre at det vil være tilstrekkelig for fristavbrudd at dokumentet som først ble sendt på e-post ettersendes i Aktørportalen når portalen igjen er i funksjon. Det er ikke naturlig å kreve ettersendelse per post av saker som ellers behandles i Aktørportalen. E-post er imidlertid fortsatt kun fristavbrytende i de tilfeller Aktørportalen er midlertid ute av drift. Dette er begrunnet i at det ikke er ønskelig at nedetiden ellers generer begjæringer om oppfriskning.

Departementet presiserer at plikten til å benytte Aktørportalen for profesjonelle brukere vil gjelde i alle lagmannsretter, uavhengig av om tingretten som har behandlet saken er tilknyttet portalen eller ikke. Etter tvisteloven §§ 29-9 og 29-10 skal anken og anketilsvaret inngis til den domstolen som har truffet avgjørelsen som ankes. Departementet ønsker ikke å endre tvistelovens regler om hvor anken skal sendes inn. Anke og anketilsvaret i en sak som har vært behandlet i en tingrett som ikke er tilknyttet Aktørportalen, må sendes til tingretten per post eller eventuelt gjennom annen betryggende teknisk løsning.

Ved anke til Høyesterett skal anke og anketilsvaret sendes til lagmannsretten i Aktørportalen. Lagmannsretten må deretter sørge for postforsendelse til Høyesterett, frem til Høyesterett også er tilknyttet portalen. På samme måte må etterfølgende prosesskriv som ikke skal innsendes via lagmannsretten, sendes per post til Høyesterett inntil også denne domstolen er tilknyttet portalen.

Borgarting lagmannsrett har i sitt høringssvar foreslått at det bør være adgang for ankedomstolen til å pålegge profesjonelle aktører å legge inn anke og anketilsvaret i portalen i de ankesakene som er behandlet i en tingrett uten tilknytning til Aktørportalen. Departementet mener at lagmannsretten selv må kunne laste opp anke og anketilsvaret i portalen. Det understrekes at dette kun vil være aktuelt i en mellomperiode frem til alle landets tingretter er tilknyttet portalen.

Forkynnelestedspunkt i Aktørportalen er, som Regjeringsadvokaten og Oslo tingrett har bemerket i høringen, noe vanskelig tilgjengelig i forskriften i dag. Bestemmelsene i ELSAM-forskriften § 9 annet og tredje ledd, som blant annet viser til postforkynningsforskriften § 7, har ikke trådt i kraft, jf. ELSAM-forskriften § 9 fjerde ledd. Dette er fordi man venter på at den nødvendige funksjonaliteten til dette i Aktørportalen er utviklet. I den grad tillegget på fem dager etter postforkynningsforskriften § 7 annet ledd er anvendt i enkelte saker, må det bero på en feil forståelse. I påvente av ikrafttredelse av bestemmel-

sen gjelder de alminnelige reglene for underhåndsforkynning jf. HR-2018-327-U. Forkynning skjer når dokumentet er gjort tilgjengelig i Aktørportalen. Videre er det gjort unntak ved feriefravær i vanlig ferietid og ellers ved kortvarig hel-dagsfravær, jf. Rt. 2013 side 1178, jf. Rt. 2004 side 658, riktignok slik at utsatt forkynning ved hel-dags kontorfravær normalt ikke bør godtas med mer enn to virkedager regnet fra den dagen avgjørelsen kommer frem. Det skal ellers legges til at departementet er klar over at det er en uriktig henvisning i ELSAM-forskriften § 9 annet ledd til postforkynningsforskriften § 5 bokstav c annet ledd, som ikke lenger eksisterer. Dette vil bli rettet.

For en part som først har bistand av advokat i en domstol hvor Aktørportalen benyttes, og som deretter prosederer saken selv, skal saken i fortsettelsen behandles utenom Aktørportalen.

Departementet viser også til at forskriften vil bli endret slik at Domstoladministrasjonen skal kunne bestemme at en bestemt del eller hele saksporfølgen til én eller flere domstoler ikke skal behandles i nettportalen. Regelen hjemler en tidsbestemt suspensjon av retten og plikten til å kommunisere gjennom nettportalen. Bestemmelsen er en sikkerhetsventil og skal brukes med forsiktighet. Den vil bare være anvendelig ved tekniske problemer i nettportalløsningen eller andre deler av IKT-systemer som reduserer tilgjengelighet, funksjonalitet eller sikkerhet over noe tid.

3.2 Elektronisk signatur

3.2.1 Gjeldende rett

Lov om elektronisk signatur (esignaturloven) trådte i kraft 1. juli 2001. Lovens formål er å «legge til rette for en sikker og effektiv bruk av elektronisk signatur ved å fastsette krav til kvalifiserte sertifikater, til utstederne av disse sertifikatene og til sikre signaturfremstillingssystemer», jf. esignaturloven § 1. Loven gjennomfører EU-direktiv 1999/93/EF om elektroniske signaturer, som er en del av EØS-avtalen. Bakgrunnen for EU-direktivet var at utviklingen av elektronisk handel over åpne globale nett nødvendiggjorde elektroniske signaturer med tilhørende tjenester som sørger for autentisering. Formålet med både EU-direktivet og esignaturloven er altså å legge til rette for elektronisk handel. Loven har likevel en generell utforming, og gjelder dermed alle elektroniske signaturer og sertifikater.

Det følger av esignaturloven § 6 at dersom det i lov, forskrift eller på annen måte er oppstilt krav

om underskrift for å få en bestemt rettsvirkning og disposisjonen kan gjennomføres elektronisk, oppfyller en kvalifisert elektronisk signatur alltid et slikt krav». En elektronisk signatur som ikke er kvalifisert «kan oppfylle et slikt krav». Bestemmelsen likestiller altså kvalifisert elektronisk underskrift med håndskrevet underskrift for de tilfellene der loven åpner for at disposisjonen kan gjennomføres elektronisk.

Elektronisk signatur er i esignaturloven § 3 nr. 1 definert som «data i elektronisk form som er knyttet til andre elektroniske data og som brukes som autentiseringsmetode». Definisjonen omfatter alle former for elektroniske autentiseringsmetoder, og stiller krav om autentisering, altså at signaturen skal kunne bekrefte hvem som er undertegner – en identitetskontroll. Kvalifisert elektronisk signatur er i samme bestemmelse nr. 3 definert som «en avansert elektronisk signatur som er basert på et kvalifisert sertifikat og fremstilt av et godkjent sikkert signaturfremstillingssystem».

EU-direktivet esignaturloven bygger på ble 1. juli 2016 erstattet av EU-forordning 910/2014/EU om e-ID og tillitstjenester. Regjeringen besluttet 21. juni 2017 at Norge skal tiltre forordningen, og det tas sikte på å gjennomføre forordningen i egen lov om elektroniske tillitstjenester. Denne vil erstatte dagens esignaturlov.

Forordningen stiller tilsvarende vilkår for hva som skal anses som en avansert elektronisk signatur som direktiv 1999/93/EF. Det kreves at signaturen entydig kan knyttes til og identifisere undertegneren, og at signaturen er laget kun ved hjelp av midler som vedkommende har kontroll over og som er knyttet til andre elektroniske data, slik at det oppdages om disse er endret etter signering. I art. 29 og vedlegg II til forordningen stilles det krav til kvalifiserte elektroniske signaturfremstillingssystemer. Systemet skal blant annet sikre at de elektroniske signaturfremstillingsdataene med rimelig sikkerhet er konfidensielle og kun kan forekomme én gang. Videre skal systemet sikre at den elektroniske signaturen er beskyttet mot forfalskning og andres bruk.

En rekke bestemmelser i domstoloven, straffeprosessloven og tvisteloven oppstiller underskriftskrav, formulert som krav om at et dokument skal være «underskrevet» eller «undertegnet». For eksempel er det oppstilt slike krav i domstoloven §§ 160 første ledd og 173, straffeprosessloven §§ 39 tredje ledd og 43 første ledd, og tvisteloven §§ 7-2 første ledd og 12-2 annet ledd. Både ordlyden «underskrevet» og «undertegnet» tilsier at det kreves et navnetrekk på et dokument, som tegn på godkjenning eller samtykke. Tradi-

sjonelt har slike navnetrekk blitt påført for hånd, ved bruk av penn på papir.

I NOU 2001: 32 punkt 21.5.5.3 foreslo Tvistemålsutvalget å bruke ordet «signatur» fremfor «underskrift» for å gjøre bestemmelsen om avsigelse av rettslige avgjørelser teknologinøytral. Forslaget ble ikke fulgt opp av departementet.

I høringsnotatet til innføringen av domstoloven § 197 a viste departementet til at esignaturloven § 6 ville innebære at en kvalifisert elektronisk signatur ville oppfylle lovgivningens krav til underskrift dersom det ble åpnet for elektronisk kommunikasjon. Likevel anså departementet at det burde «sikres at krav til underskrift ikke hindrer elektronisk kommunikasjon» med domstolene, ved at det ble gitt en uttrykkelig regel om adgang til bruk av elektronisk underskrift i domstoloven. Departementet påpekte at det kunne tenkes tilfeller hvor «bruk av en kvalifisert elektronisk signatur ikke vil være nødvendig, ettersom det kan finnes andre tilfredsstillende sikringsmekanismer som ikke er omfattet av lov om elektronisk signatur». Av hensyn til behovet for fleksibilitet gikk man derfor inn for å innføre en uttrykkelig regel om elektronisk signatur i domstoloven, fremfor å la esignaturloven § 6 komme til anvendelse.

Det som var tenkt som en uttrykkelig regel i domstoloven ble imidlertid omgjort til en forskriftshjemmel etter høringsrunden. I det opprinnelige lovforslaget åpnet bestemmelsen direkte for at skriftlig kommunikasjon med og i domstolene kunne skje elektronisk, hvis domstolene hadde lagt til rette for det. Kravet til underskrift ble i lovforslaget uttrykkelig fastslått ikke å «være til hinder for elektronisk kommunikasjon». Etter høringsrunden fant departementet at denne formuleringen innbød til en innskrenkende fortolkning, og omgjorde derfor bestemmelsen til en forskriftshjemmel med adgang til å gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon med domstolene, se Ot.prp. nr. 8 (2002–2003) punkt 5.2.3.

Ettersom det ikke uttrykkelig er åpnet for elektroniske disposisjoner i prosesslovgivningen, gir ikke esignaturloven § 6 adgang til å anvende elektronisk signatur i kommunikasjon med og i domstolene. Prosesslovgivningens krav til underskrift, slik disse kravene er formulert i dag, må gjennomgående tolkes som krav til signatur på papir påført for hånd. Domstoloven § 197 a er utformet slik at den er til hinder for bruk av elektronisk signatur der det ikke foreligger forskriftshjemmel.

Så langt er det gitt to forskrifter med hjemmel i domstoloven § 197 a: forskrift 25. juni 2010 nr. 977

om elektronisk kommunikasjon med namsmannen og Statens innkrevingsentral i saker etter tvangsfullbyrdsloven og i saker for forliksrådet, og ELSAM-forskriften av 28. oktober 2016, som omhandler Aktørportalen. Etter forskrift om elektronisk kommunikasjon § 8 er elektronisk signatur likestilt med underskrift ved elektronisk kommunikasjon med namsmannen og Statens innkrevingsentral når krav som følger av forskrift 21. november 2005 nr. 1296 om frivillige selvdeklarasjonsordninger for sertifikatutstedere er oppfylt. Sistnevnte forskrift er gitt med hjemmel i esignaturloven. Etter ELSAM-forskriften § 11 er signering i Aktørportalen likestilt med underskrift der det med hjemmel i lov kreves underskrift på dokumenter som skal innleveres elektronisk. Aktørportalen skal ifølge ELSAM-forskriften § 11 sikre «tilstrekkelig notoritet for signaturen på det innleverte dokument ved integritetsbeskyttelse, sporbarhet og at det i ettertid ikke er mulig å benekte at dokumentet er sendt».

3.2.2 Forslag i utredninger og høringsnotat

I utredningen om ny domstollov er forskriftshjemmelen til regulering av elektronisk kommunikasjon og elektronisk signatur i någjeldende § 197 a siste ledd foreslått videreført i ny § 18-1 annet ledd. Flere av bestemmelsene i den foreslåtte nye loven inneholder videre krav til «underskrift» eller «underskriving».

Domstoladministrasjonen har i tilleggsnotatet 9. desember 2015 foreslått at det inntas en mer generell regel i domstoloven som likestiller digitale signaturløsninger med underskrift der kompetent myndighet har utviklet systemer for det. I Domstoladministrasjonens tilleggsnotat er følgende formulering foreslått:

«Underskrift omfatter også digitale signaturløsninger med et nødvendig og tilstrekkelig sikkerhetsnivå for å oppfylle underskriftens funksjon».

Straffeprosessutvalget har på sin side foreslått at det inntas en regel om adgang til elektronisk signatur i domstoloven § 197 a, og at uttrykk som «signert» i bestemmelsene i forslaget til ny straffeprosesslov «i tråd med alminnelig språkbruk forstås teknologinøytralt». Etter straffeprosessutvalgets forslag vil det for eksempel være tilstrekkelig at et dokument som er signert med penn oversendes som vedlegg på e-post.

3.2.3 Høringsinstansenes syn

Politidirektoratet, Oslo statsadvokatembeter, Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) og Skattedirektoratet støtter forslaget om å likestille elektronisk signatur med fysisk underskrift.

Politidirektoratet påpeker at gjeldende regelverk ikke er «tilpasset elektronisk signatur verken i kommunikasjon mellom straffesakens parter eller på anmeldelsesstadiet».

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) uttaler generelt at de «støtter vurderinga av at regelverket bør utformast slik at det vert full likestilling mellom digitale og tradisjonelle løysingar».

Skattedirektoratet mener esignaturloven vil gi tilstrekkelig hjemmel for at elektronisk signatur skal få rettsvirkninger når det åpnes for elektronisk kommunikasjon, men uttaler at det kan være «aktuelt å regulere hva slags type signatur og løsning som skal anvendes for å oppnå denne virkningen, eller om det kan lempes på signaturkravene der kommunikasjon skjer elektronisk».

3.2.4 Departementets vurdering

Hjemmel for elektronisk signatur i domstoloven

For at adgangen til elektronisk kommunikasjon med domstolene skal benyttes i praksis må det innføres en regel som knytter rettsvirkningene som i dag inntreffer ved signatur til den elektroniske oversendelsen. Prosjektet Digitale domstoler tar sikte på å oppnå fulldigitaliserte (papirløse) rettsprosesser i domstolene. Et sentralt aspekt ved digitaliseringen er innføring av en portalløsning der aktørene kommuniserer og utveksler informasjon digitalt.

Autentisering er betegnelsen for metoder som benyttes for å bekrefte partenes identitet ved elektronisk kommunikasjon. I dag foregår identitetskontrollen ved en prosesshandling gjennom bruk av underskrift. Underskriften fungerer som et identitetsbevis som bekrefter at det er samsvar mellom oppgitt og faktisk avsender, og at dokumentet er en endelig versjon. Dokumentet underskrives når dokumentet er ferdig, og identitetskontrollen foregår dermed etter at disposisjonen er foretatt. Portalløsningen vil på sin side være en sikker kanal hvor disposisjonene aktørene foretar autentiseres gjennom en forutgående innlogging. Tidspunktet for identitetskontrollen flyttes dermed fra etter disposisjonen foretas til før den foretas. Ved anvendelse av en portalløsning vil det ikke være behov for en etterfølgende signatur for å identifisere avsenderen og sikre at dokumentet

ikke er manipulert. Det kan slik sett synes lite hensiktsmessig å formulere et lovkrav om identitetskontroll som en teknologinøytral regel om signatur på nåværende tidspunkt. Innføring av portalløsning i alle deler av rettssystemet ligger imidlertid flere år frem i tid. Sett hen til digitaliseringen ellers i samfunnet og de forventningene dette skaper også til domstolene, er det etter departementets syn nødvendig å åpne for andre former for bruk av elektronisk kommunikasjon med domstolene inntil portalløsninger innføres for fullt. Så lenge adgangen til å sende fysiske dokumenter til og fra domstolene består, og det knytter seg rettsvirkninger til signering av slike dokumenter, er det nærliggende å formulere kravet om identitetskontroll ved digital kommunikasjon som et unntak fra prosesslovgivningens underskriftskrav.

I utredningen til ny domstollov er forskriftshjemmelen til regulering av elektronisk kommunikasjon og elektronisk signatur foreslått videreført, uten at det gis en lovfestet adgang til anvendelse av elektronisk signatur. Domstoladministrasjonen har foreslått at det inntas en generell regel i domstoloven, som likestiller digitale signaturløsninger med underskrift der løsningen tilbyr et tilstrekkelig sikkerhetsnivå. Straffeprosessutvalget har foreslått å anvende ordet «signatur» i stedet for «underskrift» i prosesslovgivningen, og presisert at dette skal forstås teknologinøytralt.

Departementet mener som nevnt i punkt 3.1.4 at det er behov for å ha lovhjemmel som gir direkte adgang til elektronisk kommunikasjon. For at elektronisk kommunikasjon med domstolene skal kunne foregå på en effektiv måte må det gjøres endringer i eller unntak fra prosesslovgivningens krav til underskrift. Dersom underskriftskravene opprettholdes vil en rekke prosesshandlinger ellers i praksis måtte fortsette å foretas ved bruk av papir og postgang.

I utgangspunktet vil esignaturloven § 6 medføre adgang til bruk av elektronisk signatur i kommunikasjon med domstolene fra og med ikrafttredelsen av hjemmelen for elektronisk kommunikasjon foreslått i domstoloven § 197 a første ledd. Ettersom esignaturloven skal erstattes av en ny lov om elektroniske tillitstjenester, er det imidlertid etter departementets syn mest hensiktsmessig å innta en bestemmelse om elektronisk signatur i domstoloven. En slik regel vil synliggjøre at prosesslovgivningens krav til underskrift ikke er til hinder for elektronisk kommunikasjon i og med domstolene.

I dette lovforslaget åpnes det for elektronisk kommunikasjon med domstolene forutsatt at

kommunikasjonen foregår på en betryggende måte. Å åpne for bruk av betryggende elektronisk kommunikasjon er i mange henseende det samme som å åpne for å anvende enkelte former for elektronisk signatur. Ved bruk av sikre kommunikasjonsløsninger som for eksempel Digipost og Altinn, går aktørene gjennom en autentiseringsprosess ved pålogging. Autentiseringen er dermed en del av anvendelsen av den sikre kommunikasjonsløsningen. En mer betegnende beskrivelse enn at man «signerer dokumenter» ved slike løsninger, er at man gjennomfører for eksempel en konkret prosesshandling ved at man logger seg inn i en portal som krever identitetskontroll, fyller inn informasjon, og deretter trykker på en knapp for å bekrefte at handlingen skal gjennomføres. Når forsendelsesmåten er sikker, er hensynet til etterprøvbarehet og identitetskontroll som ligger til grunn for krav til underskrift ivaretatt. For de tilfellene der man med hjemmel i den foreslåtte adgangen til å anvende elektronisk kommunikasjon med domstolene benytter sikre nettportaler som Altinn og Digipost, ville det dermed vært tilstrekkelig å oppstille en regel som gir unntak fra prosesslovgivningens krav til underskrift ved betryggende elektronisk kommunikasjon. Ettersom det av hensyn til teknologiutviklingen ikke er gitt en uttømmende opplisting i denne proposisjonen av hvilke kommunikasjonsformer som anses som «betryggende» i lovforslagets forstand, må det imidlertid stilles krav til nettopp autentiseringen, ikke bare til kommunikasjonsformen.

Innføring av adgang til elektronisk signatur medfører andre sikkerhetsmessige spørsmål enn papirbasert kommunikasjon. I forarbeidene til esignaturloven er dette beskrevet slik (Ot.prp. nr. 82 (1999–2000) side 13):

«En papirbasert signatur kan granskes nøye fordi den er festet til et fysisk objekt, mens en elektronisk signatur kun tilbyr den informasjonen som er til stede i selve representasjonen (dvs. den informasjonen brukeren får opp på dataskjermen). Kompleksiteten rundt det å oppdage og å bevise at et elektronisk signert dokument er forfalsket er helt annerledes.»

Samme sted er det uttalt:

«Den tekniske tilretteleggelsen hos brukerne, undertegner/sender og mottaker, må være sikret slik at det som sendes ut på nettet er nøyaktig det som ble signert og som vises for mottaker.»

Det er avgjørende for å gi adgang til anvendelse av elektronisk signatur at signaturhandlingen sikrer notoritet for signaturen. ELSAM-forskriften likestiller signering i Aktørportalen med håndskrevet underskrift. Departementet foreslår en lignende regel i domstolloven § 197 a annet ledd, hvor signering ved hjelp av tekniske løsninger som sikrer notoritet for signaturen likestilles med håndskrevet underskrift.

Proposisjonens forslag til nytt første ledd stiller krav til at det benyttes digital postkasse mottaker selv har opprettet eller nettportal, eller eventuelt andre løsninger med tilsvarende sikkerhet. Dette ligger til grunn for hva som menes med «den elektroniske løsningen» i nytt annet ledd. For at en digital løsning skal anses å gi notoritet må den sikre at den digitale signaturen entydig identifiserer avsenderen, og at dokumentet ikke er manipulert, og heller ikke lar seg manipulere i ettertid, det vil si at det må kunne prøves i ettertid hva som ble kommunisert. Signaturhandlingen må foretas på en måte som beskytter mot forfalskning og uvedkommendes bruk av den enkeltes elektroniske signatur.

Der loven krever underskrift for at en prosesshandling skal regnes som gjennomført, kan det for eksempel ikke være tilstrekkelig at dokumentet er merket «godkjent ved elektronisk signatur» og deretter lagret som en PDF-fil på en PC eller i et saksbehandlingssystem, uten at det er gjennomført en autentiseringsprosess. Heller ikke kan det være tilstrekkelig at dokumentet er skrevet ut, signert for hånd, skannet inn og sendt på e-post. Slike signeringsformer gir ikke sikkerhet for at angivelig og faktisk avsender er den samme, eller for at dokumentet som er sendt er en endelig versjon. Derimot vil signaturformer som innebærer en betryggende autentisering etterfulgt av elektronisk forsendelse i en portalløsning godtas. Det vil for eksempel også signaturformer der et dokument som er sendt elektronisk er bekreftet ved innlogging gjennom bankID eller MinID på et konkret tidspunkt, og dokumentet ved oversendelsen er merket med informasjon om bekreftelsen.

Departementet finner det verken hensiktsmessig eller ønskelig å nedfelle i lovteksten hvilke konkrete nettportaler og elektroniske postkasser med løsninger for elektronisk signatur bestemmelsen åpner for bruk av. Det er imidlertid på det rene at dersom de tekniske løsningene og domstolenes dataplattform åpner for det, vil man ved denne lovendringen kunne signere dokumenter

som skal kommuniseres til, fra og internt i domstolene gjennom signaturløsninger som for eksempel de som tilbys i Digipost og Altinn.

Ved bruk av slik elektronisk kommunikasjon med tilhørende signaturløsning vil dokumentene som kommer inn til domstolen måtte registreres og arkiveres manuelt, i motsetning til ved bruk av den mer sømløse løsningen Aktørportalen. Dette kan tale mot å tillate digitale signaturløsninger og slik åpne for digital kommunikasjon med domstolene i overgangsfasen mellom dagens situasjon med brevpost og den fremtidige situasjonen med obligatorisk bruk av Aktørportalen. Departementet kan imidlertid ikke se at manuell registrering og arkivering skaper mer arbeid eller andre utfordringer enn nettopp tilsvarende registrering og arkivering av innkommende fysiske dokumenter. Elektronisk kommunikasjon via nettportal eller digital postkasse anses som et hensiktsmessig alternativ til post, inntil Aktørportalen har fått sin tiltenkte utbredelse.

Domstoladministrasjonen har uttrykt at det er behov for en regel som gjør det mulig for meddommere å signere avgjørelser elektronisk, for på denne måten å unngå fravær og reisetid ved ytterligere domskonferanser. Departementet foreslår derfor å likestille elektronisk signatur med håndskrevet underskrift ved avsigelse av rettens skriftlige avgjørelser. Forslaget medfører at både dommere og meddommere kan signere en avgjørelse elektronisk, såfremt den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen, uavhengig av om avgjørelsen skal kommuniseres eller ikke.

Domstoladministrasjonen har uttrykt at det er behov for en regel som gjør det mulig for meddommere å signere avgjørelser elektronisk, for på denne måten å unngå fravær og reisetid ved ytterligere domskonferanser. Departementet foreslår derfor å likestille elektronisk signatur med håndskrevet underskrift ved avsigelse av rettens skriftlige avgjørelser. Forslaget medfører at både dommere og meddommere kan signere en avgjørelse elektronisk uavhengig av om avgjørelsen skal kommuniseres eller ikke, såfremt den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen. Hensynene som ligger til grunn for forslaget om å likestille elektronisk signatur med underskrift ved avsigelse av rettens skriftlige avgjørelser, gjør seg tilsvarende gjeldende for signering av rettsforlik og rettsbok. Departementet foreslår derfor at adgangen til å anvende elektronisk signatur også skal omfatte rettsbok og rettsforlik.

Hjemmel for elektronisk signatur i straffeprosessloven

Straffeprosessloven inneholder flere bestemmelser som oppstiller underskriftskrav, for eksempel § 189 om sikkerhetsstillelse og § 252 om tiltalebeslutning. I tillegg inneholder loven enkelte bestemmelser hvoretter dokumenter «om mulig» eller «så vidt mulig» skal være underskrevet, jf. § 223 om anmeldelse og § 230 om vedtakelse av forklaring. Også i påtaleinstruksen, som er gitt med hjemmel i straffeprosessloven, er det flere bestemmelser om underskrift. Politidirektoratet har i sitt hørings svar til forslaget til ny straffeprosesslov påpekt at regelverket ikke er tilpasset bruk av elektronisk signatur på anmeldelsesstadiet.

Den foreslåtte adgangen i domstolloven til å anvende elektronisk signatur omfatter all skriftlig kommunikasjon med domstolene. Det er klart at dokumenter som er signert i et saksbehandlingssystem som gir notoritet i tråd med lovforslaget, for eksempel en sikker signaturløsning i politiets datasystem Basis Løsning (BL), omfattes av forslaget til ny § 197 a i domstolloven når dokumentet oversendes til domstolene. Adgangen til å signere et dokument ved digital signatur i domstolloven gjør imidlertid ikke unntak fra underskriftskravene som følger av straffeprosessloven, og som gjelder uavhengig av om dokumentet skal sendes til domstolene eller ikke. En forklaring etter straffeprosessloven § 230 og en tiltalebeslutning etter straffeprosessloven § 252 må for eksempel være underskrevet for å oppfylle formkravene i dagens straffeprosesslov, noe som skaper utfordringer for fulldigitalisering av straffesakskjeden. For at prosjektet om «Elektronisk samhandling mellom aktørene i straffesakskjeden» (ESAS) skal være så effektiviserende som mulig, må det åpnes for å digitalisere politiets arbeidsprosesser fra mottatt anmeldelse og registrert straffesak, via etterforskning og påtalebehandling, til behandling i domstolene. Dette forutsetter at det gis adgang til å anvende digital signatur gjennom hele saksforløpet, der loven krever underskrift.

Straffeprosesslovutvalget har foreslått å anvende ordet «signatur» i stedet for «underskrift» i ny straffeprosesslov, og lagt til grunn for forslaget at ord som «signatur», «signerer» o.l. skal forstås teknologinøytralt. At ordet «underskrives» forekommer i forslaget til § 15-19 må antas å være en inkurie. Etter straffeprosesslovutvalgets lovutkast er det tilstrekkelig «at en signatur med penn på papir oversendes digitalt per e-post, for eksempel ved at et dokument som er sig-

nert med penn, sendes som vedlegg». Dersom forslaget får gjennomslag i ny straffeprosesslov, vil ikke dagens underskriftskrav lenger være til hinder for digitalisering av politiets arbeidsprosesser på etterforskningsstadiet. Etter departementets oppfatning bør det imidlertid stilles krav til notoritet for signaturer på etterforskningsstadiet, på samme måte som under domstolsbehandlingen. For å tilrettelegge for digitalisering også på etterforskningsstadiet i en straffesak, er det derfor etter departementets oppfatning nødvendig med en ny bestemmelse om elektronisk signatur i straffeprosessloven. Departementet foreslår at det inntas en bestemmelse om elektronisk signatur i straffeprosessloven kap. 1 Lovens virkekrets mv., etter mønster fra forslaget til domstolloven § 197 a annet ledd. Bestemmelsen foreslås inntatt i ny § 4 b.

Departementet finner det lite hensiktsmessig å knytte regelen om adgang til elektronisk signatur opp mot kommunikasjon, slik som i forslaget til domstolloven § 197 a. En nedtegnelse av en forklaring vil for eksempel i noen tilfeller bli liggende i politiets saksbehandlingssystem, uten noen gang å kommuniseres innad i eller ut av systemet. At forklaringen aldri sendes noe sted bør imidlertid ikke være til hinder for at den kan signeres elektronisk. Departementet foreslår derfor at når det med hjemmel i straffeprosessloven kreves underskrift på et dokument, kan det etter den nye bestemmelsen signeres elektronisk forutsatt at den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen. Det presiseres at den foreslåtte adgangen i straffeprosessloven til å anvende elektronisk signatur i stedet for underskrift omfatter krav til underskrift som følger av forskriftsbestemmelser gitt med hjemmel i straffeprosessloven. Om hva som nærmere ligger i kravet til notoritet vises det til drøftelsen over om hjemmel for elektronisk signatur i domstolloven.

3.3 Elektronisk forkynning av dokumenter

3.3.1 Gjeldende rett

Reglene om forkynning er gitt i domstolloven kapittel 9, hvor det angis fire ulike forkynningsmåter: domsforkynning, fremmøteforkynning, postforkynning og stevnevitneforkynning.

Postforkynning er nærmere regulert i domstolloven § 163 a. Etter bestemmelsens første ledd skal dokumenter som skal forkynnes fra offentlige myndigheter som nevnt i annet ledd sendes motaker direkte gjennom tilbyder av posttjenester,

enten i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev. Det er gjort unntak for forliksrådets dokumenter som kan forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering, jf. domstoloven § 163 a første ledd annet punktum.

Med hjemmel i domstoloven § 163 a femte ledd er det i forskrift om postforkynning § 4 tredje ledd åpnet for elektronisk forkynning i sivile saker i elektronisk form overfor godkjente brukere etter ELSAM-forskriften § 3. Meldingen som automatisk genereres til domstolen når bruker åpner dokumentet i nettportalen, erstatter fysisk mottakskvittering.

Etter postforkynningsforskriften § 4 annet ledd annet punktum kan dommer og beslutninger avsagt av forliksrådet forkynnes i elektronisk form overfor saksøker som er godkjent som bruker etter Forskrift om elektronisk kommunikasjon med namsmannen og Statens innkrevingsentral i saker etter tvangsfullbyrdsloven og i saker for forliksrådet § 2.

3.3.2 Nordisk rett

Både svensk og dansk rett åpner for bruk av elektronisk forkynning. I utredningen om ny domstollov er det gitt en omtale av reglene for forkynning i Sverige og Danmark. I Sverige er regler om forkynning inntatt i delgivningslagen (2010:1932). Loven er i hovedsak en videreføring av tidligere regler, men har enkelte endringer for å legge til rette for bruk av elektronisk kommunikasjon. Partene skal i noe større grad ha ansvaret for at forkynning gjennomføres, blant annet ved at den som skal gjennomføre forkynningen kan anvende den kontaktinformasjonen som mottakeren har meddelt eller er registrert med.

Deretter har loven bestemmelser om de enkelte forkynningsmåtene: vanlig forkynning, muntlig forkynning, forenklet forkynning, særlige forkynningsmåter overfor juridiske personer, stevnevitneforkynning og kunngjøringsforkynning. Reguleringen for den enkelte forkynningsformen har bestemmelser for hvordan forkynningen skal gjennomføres, i hvilke tilfeller forkynningsformen kan anvendes og hva som er forkynningstidspunktet.

I Danmark er reglene om forkynning inntatt i retsplejeloven kapittel 17. Det er gjennomført flere endringer for å effektivisere forkynningsreglene ved endringslov nr. 1242 av 18. desember 2012. Endringen trådte i kraft 1. juli 2013 og åpnet blant annet for bruk av tekstmelding (SMS) og e-post/skjerm brev med påminnelser til personer som skal møte i retten, i tillegg til at det ble vedtatt

en ny forkynningsform ved bruk av digital kommunikasjon, jf. § 154a stk. 1 nr. 2 og 3. Slik kommunikasjon kan for det første brukes dersom det er bestemt at forkynning skal skje digitalt. For det andre kan digital kommunikasjon brukes for å bekrefte telefonforkynnelse. Det skilles mellom to ulike former for digital forkynning: ordinær digital forkynning og forenklet digital forkynning.

Den ordinære digitale forkynningen gjennomføres ved at det som skal forkynnes gjøres tilgjengelig for den det skal forkynnes for, og ved at mottakeren samtidig anmodes om å bekrefte at forkynningen er mottatt. Digital forkynning er skjedd når den som skal ha forkynningen har bekreftet at meddelelsen er mottatt, enten ved en meddelelse som sendes med digital signatur eller ved at det sendes en signert kopi av meddelelsen. Forkynningen skal anses for å ha skjedd den dagen mottakeren oppgir å ha mottatt meddelelsen. Dersom det ikke er oppgitt noen mottaksdato eller det er oppgitt en dato som i tid ligger etter den datoen som er registrert som mottaksdato for den elektroniske sendingen eller dato som fremgår av postens stempel på den signerte kopien, skal forkynning anses skjedd på den datoen som er registrert elektronisk eller som fremgår av poststemplet.

Den forenklete digitale forkynningen gjennomføres ved at det som skal forkynnes gjøres tilgjengelig for den det skal forkynnes for i en digital postkasse, som brukes til sikker digital kommunikasjon med det offentlige. Forenklet digital forkynning har skjedd når meddelelsen er åpnet, flyttet eller slettet, jf. § 156c. Mottakeren får beskjed i et popup-vindu på skjermen, og retten vil motta en kvittering fra mottakerens postkasse. Dersom mottakeren ikke åpner, flytter eller sletter sin meddelelse, vil retten forsøke å nå vedkommende på telefon, før det eventuelt benyttes et stevnevitne for å sikre at dokumentet blir forkynt. Det er i § 157a inntatt særregler om digital forkynning overfor juridiske personer. Reglene er de samme som for brevforkynning.

3.3.3 Forslag i utredninger og høringsnotat

3.3.3.1 Straffeprosessutvalgets utredning

Straffeprosessutvalget foreslår å likestille elektronisk forkynning med postforkynning. Utvalget mener straffesaksbehandlingen bør tilrettelegges for enklest mulig kommunikasjon mellom aktørene, og viser til at det i dag finnes sikre ordninger for digital kommunikasjon mellom myndighetene og borgerne, som for eksempel Altinn med over tre millioner brukere. En slik kommunika-

sjonskanal vil være minst like god som gjeldende praksis med alminnelig postforkynning. Domstoloven § 163 a om postforkynning foreslås endret til:

«Offentlige myndigheter som nevnt i annet ledd kan forkynne dokumenter ved direkte oversendelse til den som skal motta forkynningen. Oversendelsen skal skje elektronisk, ved bruk av en betryggende teknisk løsning som gir bevis for at dokumentet er mottatt av rette vedkommende, eller per post, med mottakskvittering eller som rekommandert brev. Forliksrådets dokumenter forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering.

Følgende myndigheter kan foreta forkynning etter første ledd: de alminnelige domstoler, jordskifterettene, forbrukertvistutvalget, fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, påtalemyndigheten, namsmenn, lensmenn, namsfogder, politistasjoner med sivile rettspleieoppgaver og fylkesmenn.

En domstol kan pålegge en klager eller en saksøker å fremskaffe motpartens adresse.

Advokater som skal innkalle vitner etter tvisteloven § 13-3 eller straffeprosessloven § 10-3 første ledd annet punktum, kan forkynne innkallingen ved oversendelse som nevnt i første ledd annet punktum.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om elektronisk forkynning og postforkynning.»

Det bemerkes at selv om utvalgets vurderinger og forslag retter seg mot forkynning i straffesaker, regulerer domstoloven § 163 a også forkynning som foretas i andre saker og for andre aktører, jf. § 163 a annet ledd. Forslaget om å åpne for elektronisk forkynning gjelder også i disse sakene.

3.3.3.2 Utredningen om ny domstollov

I utredningen om ny domstollov anbefales det at domstoloven § 163 a første ledd siste punktum oppheves, slik at mottakskvittering ved postforkynning av forliksrådets dokumenter gjeninnføres. Dette vil sikre at innklagede er kjent med saken før avgjørelser i forliksrådet treffes. Subsidiært foreslås det at tvisteloven § 6-14 fjerde ledd endres, slik at det er adgang til å begjære oppfriskning. Dette behandles nærmere i proposisjonens punkt 4.

3.3.4 Høringsinstansenes syn

3.3.4.1 Straffeprosessutvalgets utredning

Asker og Bærum tingrett, Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet, Nordland statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter, Rettspolitisk forening og Jussbuss støtter forslaget om endring av domstoloven § 163 a, slik at elektronisk forkynning likestilles med postforkynning.

Domstoladministrasjonen påpeker at bestemmelsen åpner for bruk av både tilgjengelige tjenester (eksempelvis Altinn og Digipost) og egenutviklede løsninger (eksempelvis Aktørportalen i domstolene), forutsatt at kravene til funksjonalitet oppfylles. Dette gir god fleksibilitet ved valg av løsninger, rom for å bruke løsninger som vil komme i fremtiden og mindre behov for regelverksarbeid når nye løsninger skal tas i bruk.

Politidirektoratet tiltrer forslaget om at det skal åpnes for elektronisk forkynning og at det etableres systemer som sikrer at dette kan skje elektronisk og med betryggende rettsikkerhet.

Nordland statsadvokatembeter er enig i at også påtalemyndighetens anker bør kunne avgis til forkynning for mistenkte elektronisk, f.eks. ved at den sendes til en mistenks e-postadresse, og følges opp med en kvittering fra mistenkte om at anken er mottatt.

Rettspolitisk forening viser til at utvalgets forslag om en ny bestemmelse i domstoloven § 163 a åpner for formidling over internett, for eksempel ved at vedkommende logger seg inn på en nettside etter varsel per SMS eller e-post, eller via Aktørportalen. Foreningen viser til at elektronisk forkynning kan medføre større forutberegnelighet, men forutsetter at det innføres klare regler om når et dokument skal anses forkynt, konsekvensen av problemer med den tekniske løsningen o.l. Foreningen er kjent med at det i sivile saker har vært flere tilfeller hvor det har oppstått uklarhet omkring disse spørsmålene ved bruk av Aktørportalen, noe som i praksis kan tvinge aktørene til å forholde seg til den kortest tenkelige fristen for å være helt sikker på at frister ikke oversittes.

Borgarting lagmannsrett mener det er ønskelig at forkynninger og meddelelser av kjennelser og beslutninger kan skje overfor forsvarer eller bistandsadvokat i straffesaker, på samme måte som forkynning og meddelelse kan foretas overfor prosessfullmektig i sivile saker, jf. domstoloven §§ 193 og 197. Den viser til at dagens regler om forkynning av kjennelser og beslutninger for siktede og fornærmede personlig skaper betydelige problemer i praksis for domstolene. Borgar-

ting lagmannsrett foreslår at forkynningsreglene alternativt bør være slik at en avgjørelse anses forkynt etter en viss tid (for eksempel en måned) selv om svarslipp ikke er mottatt, med mindre brevet med forkyntingen har kommet i retur. I dag unnlater mange å returnere svarslippen, kanskje fordi informasjonen i domstolenes standardbrev er vanskelig tilgjengelig. Borgarting lagmannsrett viser her også til utkastet til endringer i domstoloven § 163 a om postforkynning og muligheten for elektronisk forkynting, jf. utredningen punkt 6.4.4.

3.3.5 Departementets vurdering

Forkynning er en spesiell form for melding om rettslige handlinger og beslutninger som kan ha stor betydning for mottakerens rettsstilling, og krever derfor en særlig vurdering av hvilke krav som skal stilles til de elektroniske løsningene som benyttes. Departementet mener det er riktig å lovfeste adgangen til elektronisk forkynting slik at dette likestilles med forkynting på papir, forutsatt at det benyttes en tilstrekkelig betryggende teknisk løsning.

Hovedhensynene bak reglene om forkynting er at dokumentet som skal forkyntes kommer frem til rette vedkommende, og at det sikres bevis for at forkyntingen har funnet sted og på hvilket tidspunkt. Dagens krav til forkynting ved bruk av rekommandert brev eller brev med mottakskvittering ivaretar disse hensynene. Med unntak av forliksrådets dokumenter som kan sendes med ordinær post uten mottakskvittering, er det ikke tilstrekkelig at dokumentet er sendt til mottakers postadresse. Tidspunktet for forkyntingen er svært viktig som utgangspunkt for beregning av ulike frister, som f.eks. ankefrister, klagefrister og betalingsfrister.

Hensynene som ligger bak de ulike kravene til postforkynning må også oppfylles ved elektronisk forkynting og vil være førende for hvilke krav som stilles til de elektroniske løsningene som benyttes. At dokumentet er tilgjengeliggjort på en elektronisk løsning/portal vedkommende normalt bruker, kan etter departementets vurdering sammenlignes med forsendelse til mottakerens ordinære postadresse, og gir ikke notoritet for at vedkommende faktisk har mottatt dokumentet.

Hensynet til effektive forkyntingsregler kan tilsi at det bør være tilstrekkelig å anse et dokument som forkynt dersom vedkommende i tilstrekkelig grad er gjort oppmerksom på at dokumentet ligger tilgjengelig i en sikker digital løsning, eksempelvis ved mottatt varsel på SMS eller

e-post. Dette er ansett tilstrekkelig ved bruk av elektronisk melding om tvangsfullbyrdelse og inkasso, jf. Prop. 6 L (2016–2017), der det på side 20 heter:

«Noen tilfeller vil anses betryggende uten forskriftsregulering, med mindre annet følger av senere forskrifter. Den viktige varslingsfunksjonen ved skriftlighetskravet tilsier at vilkåret om at elektroniske meddelelser må sendes på «betryggende måte», bør tolkes noe strengt. Det sentrale vil være om forsendelsesmåten sikrer at vedkommende i tilstrekkelig grad blir gjort oppmerksom på at rettslig relevant informasjon har kommet inn til vedkommendes elektroniske meldingsmottak. Dette forutsetter blant annet at mottakeren i tilstrekkelig grad selv har åpnet for, og har grunn til å være oppmerksom på, at viktige varsler kan bli sendt på den aktuelle måten. Det forutsetter også tilstrekkelige sikkerhetsmekanismer for at avsenderen har korrekt kontaktinformasjon som benyttes. Departementet støtter *Advokatforeningen* sitt syn om at det kun er enkelte av de plattformer folk benytter for elektronisk kommunikasjon, som er egnet for varsler og meldinger om inkasso og tvangsinn drivelse.»

I motsetning til forkynting erstatter imidlertid elektronisk melding om tvangsinn drivelse og inkasso bruk av ordinær post, men ikke rekommandert brev og brev med mottakskvittering. Ved forkynting har det ikke nødvendigvis tidligere vært kontakt mellom avsender og mottaker av forkyntingen som tilsier at en er forberedt på at det kan komme et varsel. Forkyntingen kan dessuten ha stor betydning for mottakerens rettsstilling, og eventuelle frister vil kunne løpe fra mottak av varsel. Det bør derfor gjelde særlige krav til måten elektronisk forkynting skal skje på.

Departementet finner det ikke hensiktsmessig å lovregulere hvordan elektronisk forkynting skal foregå der det i dag kreves rekommandert brev eller brev med mottakskvittering. Dette spørsmålet vil bli vurdert regulert ved forskrift. Etter departementets syn taler gode grunner for at det bør stilles krav om at avsender må få en bekrefteelse på at mottaker faktisk har åpnet dokumentet for at dokumentet skal anses forkynt, tilsvarende forenklet forkynting i dansk rett. Den tekniske løsningen som velges må derfor generere en bekrefteelse på at mottakeren har åpnet dokumentet, slik det for eksempel gjøres i Altinn.

Departementet viser til at forenklet digital forkynting etter dansk rett har skjedd når meddelel-

sen er åpnet, flyttet eller slettet, jf. retsplejeloven § 156c. Mottakeren får beskjed i et popup-vindu på skjermen, og retten vil motta en kvittering fra mottakerens postkasse. Dersom mottakeren ikke åpner, flytter eller sletter sin meddelelse, vil retten forsøke å nå vedkommende på telefon før det eventuelt benyttes et stevnevitne for å sikre at dokumentet blir forkynt. Dette er etter departementets vurdering en betryggende og effektiv ordning. Etter departementets oppfatning bør domstolene også i Norge, etter først å ha forsøkt å sende meddelelsen på nytt elektronisk på SMS eller e-post, ta kontakt med mottaker på telefon dersom mottakeren ikke åpner meddelelsen i den digitale postkassen. Dette er et effektivt grep for å sikre at mottakeren mottar forkyningen.

Dette er for øvrig i samsvar med gjeldende rett etter postforkynningsforskriften § 5 tredje ledd, som viser til at det skal benyttes stevnevitne dersom dokumentet ikke er åpnet etter at det er gjort tilgjengelig for mottaker i nettportalen.

Departementet er enig i straffeprosessutvalgets vurdering av at bestemmelsen om forkynning bør være teknologinøytral, og at det derfor ikke bør lovreguleres hva som ligger i kravet til betryggende teknisk kommunikasjonsløsning. Departementet slutter seg til Domstoladministrasjonens vurdering om at dette gir god fleksibilitet med tanke på valg av kommunikasjonsløsninger, og at det gir rom for å bruke nye løsninger som vil komme i fremtiden. Dette vil videre gi en mer fleksibel og smidig saksbehandling. Departementet vil peke på at lovendringer om teknologinøytralitet i størst mulig grad bør være generiske og sikre fleksibilitet for nye løsningsalternativer og endringer i risikobildet over tid, jf. Prop. 6 L (2016–2017) side 20. Dersom det skulle oppstå tvil om hvorvidt nye kommunikasjonsløsninger kan tas i bruk, vil departementet vurdere behovet for å forskriftsregulere dette.

Det offentlige kommuniserer i dag med innbyggerne gjennom sikre digitale løsninger, eksempelvis Digipost og Altinn. Departementet mener bruk av disse sikre digitale løsningene er eksempler på elektroniske løsninger som bør kunne benyttes ved forkynning. Dersom dokumentet er åpnet i en slik sikker digital løsning, bør det etter departementets syn ikke være avgjørende om vedkommende anfører at han ikke var kjent med at forkynning kunne skje elektronisk eller hadde en forventning om at forkynningen også ville skje per post. For det tilfellet at dokumentet er registrert åpnet, men dokumentet av

ulike grunner ikke har vært mulig å lese lokalt, bør mottaker etter departementets syn ha en aktivitetsplikt, slik at mottaker må varsle avsender av dokumentet om dette. Mottaker har i en slik situasjon selv ansvar for å gjøre seg kjent med innholdet av dokumentet.

Det er imidlertid fortsatt mange som ikke har registrert mobilnummeret eller e-postadressen sin ved innlogging til en offentlig tjeneste på nett via ID-porten eller har registrert egen digital postkasse på norge.no. Enkelte kan derfor fortsatt ha en forventning om at særlig viktige dokumenter som forkynning fra offentlige myndigheter sendes med ordinær post, selv om de ikke eksplisitt har reservert seg mot å få post fra stat, fylkeskommune eller kommune digitalt. I disse tilfellene må forkynning fortsatt skje ved bruk av ordinær post.

Etter postforkynningsforskriften § 5 første ledd er det unntak fra forkynningsreglene ved forkynning til advokat eller andre offentlige myndigheter ved at det åpnes for forkynning «under haanden» etter domstoloven § 179. Etter endringen i domstoloven § 197 a kan den skriftlige erkjennelsen av en forkynning under hånden også skje elektronisk.

3.4 Elektronisk forkynning som supplement til kunngjøring ved oppslag

3.4.1 Gjeldende rett

Domstoloven § 181 gir regler om forkynning ved oppslag på rettsstedet. Forkynning ved oppslag kan kun gjennomføres når forkynning ikke lar seg gjennomføre verken ved fremmøteforkynning, postforkynning eller stevnevitneforkynning, for eksempel overfor dem som unndrar seg eller er vanskelig å oppspore. Det er retten som beslutter om forkynning ved oppslag skal skje. Forkynning ved oppslag kan ikke skje i straffesaker. I andre saker enn straffesaker kan avskrift av det som skal forkynnes eller det vesentligste av det, slås opp på rettsstedet sammen med en melding om at skriftet kan hentes på rettens kontor.

Gjelder det et dokument om at sak vil reises, skal det på vedkommendes siste kjente oppholdssted legges meddelelse om at dokumentet kan hentes på rettens kontor. Dokumentet skal også helt eller delvis rykkes inn i Norsk lysingsblad og et eller flere blad på vedkommendes siste kjente bosted eller oppholdssted, jf. domstoloven § 181 annet ledd.

3.4.2 Forslag i utredningen om ny domstollov

I utredningen om ny domstollov anbefales det at reglene om oppslag også åpner for forkynning på internett. Bakgrunnen for forslaget er at det fremstår som lite tidsriktig med oppslag på rettsstedet i tillegg til kunngjøring i Norsk lysingsblad og lokalavis. Det foreslås en forskriftshjemmel for bestemmelser om adgang til å bruke elektronisk kunngjøring:

«Gjelder forkynnelsen et dokument hvor det reises sak, skal det så vidt mulig også gis melding om dette på vedkommendes siste kjente oppholdssted. Dokumentet skal helt eller delvis gjengis i Norsk lysingsblad og i en eller flere aviser som er alminnelig lest på det siste kjente bosted eller oppholdssted i Norge eller i utlandet. Har retten opplysninger om hvor vedkommende kan oppholde seg, bør vedkommende forsøkes varslet ved rekommandert brev eller ved kunngjøring i avis som er alminnelig lest på stedet. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om adgangen til å kunngjøre meldinger på nettsted i tillegg til eller i stedet for kunngjøring etter bestemmelsene foran.»

3.4.3 Høringsinstansenes syn

Borgarting lagmannsrett, Oslo byfogdembete, Namsfogden i Oslo og Forskergruppen for strafferett og prosessrett UIT støtter forslaget om en særskilt forskriftshjemmel som gjør det mulig å erstatte oppslag med elektronisk kunngjøring.

Borgarting lagmannsrett er enig i at det bør gis en forskriftshjemmel som gjør det mulig å erstatte forkynnelse ved offentlig kunngjøring ved oppslag med elektronisk kunngjøring, for eksempel ved at adressaten ved å søke på eget navn på Internett kan finne oppslaget, og eventuelt gjennom en form for identifikasjonsprosess kan gjøre seg kjent med innholdet.

Oslo byfogdembete anser det hensiktsmessig med en slik forskriftshjemmel for bestemmelser om adgang til å bruke elektronisk kunngjøring i slike tilfeller. *Oslo byfogdembete* viser imidlertid til at forskriftshjemmelen ikke bør begrenses til kunngjøringer på «nettsted», men også omfatte annen elektronisk/digital forkynning, for eksempel elektronisk forsendelse til digital postkasse mv., jf. ordningen i dansk rett.

Namsfogden i Oslo mener at et helt sentralt hensyn ved offentlig forkynning må være at sannsynligheten for at mottaker faktisk ser meldingen

er høyst reell. Dersom lovgiver ønsker å erstatte forkynning ved oppslag etter domstolloven § 181 med en eller annen form for internettforkynning, bør ny forkynningsmåte gi større sannsynlighet for at dokumentet faktisk blir lest av mottakeren. Namsfogden er i tvil om forslaget om kunngjøring på tingrettens eller Domstoladministrasjonens nettsider bidrar til å øke sannsynligheten for at adressaten får meldingen. Publisering av «fulltekst» forkynninger på internett kan være betenkelig ut fra personvern hensyn. Namsfogden peker også på at bruk av digitale postkasser kan redusere behovet for slik alternativ forkynning.

Barne- og likestillingsdepartementet ser behovet for å modernisere muligheten for forkynning etter domstolloven § 181, ettersom oppslag i domstolen/ved fylkesmannens kontor fremstår som lite målrettet.

Forskergruppen for strafferett og prosessrett UIT viser til at reglene om offentlig kunngjøring bør moderniseres med tanke på bruken av ny teknologi og at de tradisjonelle trykte utgavene av avisene har mistet mye av sin funksjon og spredning særlig blant de yngre aldersgruppene. Innføring av kunngjøring på nettsted er derfor viktig, og man bør i tillegg vurdere andre typer tiltak, særlig med tanke på personer som aktivt prøver å unngå en forkynnelse.

Difi uttaler seg ikke direkte støttende til den nye bestemmelsen, men uttaler at de mener at det er fornuftig at lovforslaget fortsatt viser til Norsk lysingsblad. *Difi* uttaler:

«I tillegg ser vi at det kan vere arbeidskrevjande for den som er pliktig å kunngjere informasjonen å leggje den i alle kanalar og samstundes sikre notoritet for at dette er gjort. *Difi/Norsk Lysingsblad* fører arkiv over lyste kunngjeringar, og kan dokumentere at lysingane er gjort.»

3.4.4 Departementets vurdering

Forkynning ved oppslag er siste utvei når alle andre alternativer er forsøkt. Etter domstolloven § 181 annet ledd skal forkynning ved oppslag blant annet gjøres i Norsk lysingsblad, som i dag bare gis ut elektronisk. I tillegg skal dokumentet også forkynnes ved oppslag på rettsstedet og i ett eller flere blad på vedkommendes siste kjente bosted eller oppholdssted.

Departementet slutter seg til forslaget i utredningen om ny domstollov om å åpne for elektronisk forkynning som alternativ til kunngjøring ved fysisk oppslag. Forkynning på nettsted vil være en

mer tidsriktig og effektiv måte å forkynne dokumenter på der mottaker av forkynningen ikke er mulig å nå, eller ikke ønsker å nås.

Departementet ønsker ikke å angi nærmere i loven hvilke nettsteder som skal benyttes, utover at det bør være allment tilgjengelig. Det foreslås en forskriftshjemmel i domstoloven § 181 for en nærmere regulering av dette.

Forkynning på nettsted reiser enkelte praktiske og prinsipielle problemstillinger. Publisering på internett har større spredningsgrad, noe som utfordrer hensynet til personvernet. Informasjonen som gis ved forkynning på nettsted bør derfor begrenses. Den informasjonen som gis må imidlertid være tilstrekkelig informativ til at mottaker av forkynningen oppfordres til å skaffe seg tilgang til dokumentet som skal forkynnes ved for eksempel å logge seg inn på en betryggende digital løsning. Borgarting lagmannsrett viser i sin høringsuttalelse til at elektronisk kunngjøring for eksempel kan skje ved at adressaten ved å søke på eget navn på internett kan finne oppslaget, og eventuelt gjennom en form for identifikasjonsprosess kan gjøre seg kjent med innholdet. Departementet slutter seg til at dette kan være en hensiktsmessig ordning, men finner det ikke nødvendig å lovregulere dette nærmere. Departementet vil i stedet

vurdere om det er behov for å regulere dette i forskrift.

I dag anses dokumentet forkynt fire uker etter oppslaget på rettsstedet dersom ikke retten fastsetter en lenger frist. Dette kan være aktuelt hvis det foreligger opplysninger som gjør at muligheten anses større for at adressaten da blir kjent med forkynningen. Fristen avbrytes dersom personen som forkynningen gjelder melder seg tidligere og mottar dokumentet, jf. domstoloven § 181 fjerde ledd.

Departementet finner ikke grunn til å endre på fristberegningstidspunktet for forkynningen etter domstoloven § 181 fjerde ledd. Selv om innloggingstidspunktet i den digitale løsningen vil kunne være et naturlig utgangspunkt for fristberegningen tilsvarende som ved elektronisk forkynning, har ikke departementet funnet grunn til å foreslå dette. Fristen vil som i dag beregnes til fire uker fra det tidspunkt forkynningen gjøres tilgjengelig, med mindre retten har fastsatt et lenger tidsrom. Dersom vedkommende melder seg tidligere for retten og mottar dokumentet, anses forkynning likevel for å ha skjedd på dette tidspunktet. Domstoloven § 181 fjerde ledd vil således fortsatt gjelde.

4 Forkynning av forliksrådets dokumenter og oppfriskning av forliksrådets avgjørelser

4.1 Vurdering av gjeninnføring av mottakskvittering for forliksrådene

4.1.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven § 163 a første ledd siste punktum kan forliksrådets dokumenter forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering. Forskrift om postforkynning 11. oktober 1985 nr. 1810 gir nærmere regler for fremgangsmåten ved postforkynning. Etter forskriften § 4 annet ledd skal alle forliksrådets dokumenter som hovedregel forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering. Forkynning ved rekommandert brev eller ved vanlig brev vedlagt mottakskvittering kan gjøres dersom særlige hensyn tilsier det. Særreglene for forliksrådet gjelder ikke ved forkynning av forliksrådets dokumenter i utlandet.

Det følger av domstolloven § 163 a tredje ledd at forliksrådet kan pålegge en klager å fremskaffe motpartens adresse. Dette skal bidra til å sikre at riktig adresse benyttes ved fremsettelse av forliksklage.

4.1.2 Forslaget i utredningen til ny domstollov

I utredningen til ny domstollov anbefales at domstolloven § 163 a første ledd siste punktum oppheves, slik at mottakskvittering ved postforkynning av forliksrådets dokumenter gjeninnføres, eventuelt forkynnes ved rekommandert brev. Dette vil sikre at innklagede er kjent med saken før avgjørelser i forliksrådet treffes. Subsidiært foreslås at tvisteloven § 6-14 fjerde ledd oppheves, slik at det blir adgang til å begjære oppfriskning. Dette behandles under punkt 4.2.

Bakgrunnen for forslaget er at flere tingretter mener at det bringes inn et økende antall søksmål over fraværdommer i forliksrådet hvor den innklagede parten hevder ikke å ha mottatt forliksklage eller innkalling til forliksrådet. De viser til at dette fører til økt arbeidsmengde for tingret-

ten og økte utgifter for private parter som må betale høyere rettsgebyr for å fremme saken for tingretten. Dette kan medføre redusert tillit til rettsvesenet for parter som opplever å få en dom mot seg uten å ha kjennskap til at det verserer en sak. Tvisteloven § 6-4 tredje ledd annet punktum åpner for at forliksrådet enten kan gi ny frist eller innkalle til møte dersom tilsvar ikke inngis i rett tid og det er grunn til å tro at klagemotparten har gyldig fravær. Dette oppfattes likevel ikke som en tilstrekkelig sikkerhetsventil, da forliksrådene ofte ikke vil være kjent med forfallsgrunnen for fraværdommen avsies.

4.1.3 Høringsinstansenes syn

Domstoladministrasjonen, Agder lagmannsrett, Kristiansand tingrett, Forbrukerrådet, Dommerforeningen, Forskergruppen for strafferett og prosessrett UIT, Juss Buss, JURK, Fri retts hjelp, Gatejuristen, Rettspolitisk forening, Jusshjelpa i Midt-Norge, Jussformidlingen og Wayback støtter forslaget om å gjeninnføre mottakskvittering ved postforkynning av forliksrådets dokumenter.

Domstoladministrasjonen uttaler at fjerning av den forenklete forkynningsformen vil bedre rettsikkerheten, da de ordinære forkynningsreglene i større grad er en garanti for at dokumentene faktisk kommer frem. Domstoladministrasjonen viser videre til at endringen sannsynligvis vil føre til en reduksjon i antall saker som bringes inn til tingretten med den begrunnelse at den innklagede parten i forliksrådet ikke mottok forliksklagen og innkallingen til forliksrådet. Ressurser hos tingrettene vil dermed bli frigjort.

Agder lagmannsrett mener det er lite betryggende at forliksrådets dommer forkynnes ved postforkynning uten mottakskvittering, og støtter forslaget om å oppheve denne adgangen.

Kristiansand tingrett støtter forslaget om at forkynningsreglene for forliksrådet endres.

Forbrukerrådet påpeker at siden forliksrådet kan avsi fraværdom med retts- og tvangskraft er det avgjørende at begge parter gjøres kjent med

at saken skal behandles i forlikrådet og har mulighet til å uttale seg om saken. Ved bruk av mottakskvittering, eventuelt stevnevitne, vil forlikrådet vite at den saksøkte er kjent med saken. Forbrukerrådet viser til at de har mottatt flere klager fra forbrukere som har fått fraværdom mot seg uten at de har kjent til behandlingen i forlikrådet. Hensynet til kontradiksjon og en forsvarlig rettslig behandling av kravet tilsier at dagens unnaksregel fjernes og at forlikrådet følger domstolens alminnelige regler om forkynnelse.

Dommerforeningen mener ulempen ved å innføre mottakskvittering veies opp av den fordel den utgjør både for det rettssøkende publikum og for tingrettene ved at det presumtvt vil redusere antall fraværdommer i forlikrådet, og dermed også antall søksmål til tingretten.

Forskergruppen for strafferett og prosessrett UIT viser til at postforkynning uten mottakskvittering strider mot den saksøktes rett til en rettferdig rettergang, fordi den saksøkte ikke kan garanteres en tilstrekkelig mulighet til å forberede sitt forsvaret. Forskergruppen viser til at en slik form for forkynning også leder til en rekke feilaktige avgjørelser, og at denne type forkynning er i strid med Lugano-konvensjonens regler, med den følge at andre Lugano-stater kan nekte å anerkjenne og fullbyrde en slik fraværdom. Forskergruppen peker på at forkynnelse per telefon kan være et effektivt supplement til skriftlig forkynning i de situasjonene der forkynning må skje raskt.

Jussbuss mener det er nødvendig at forlikrådet underlegges domstolens alminnelige regler for forkynning for å sikre en forsvarlig rettslig behandling. Jussbuss mottar mange henvendelser fra klienter som har fått avsagt dom mot seg i forlikrådet uten å vite at de var innklaget. Som regel får de først vite om dommen når klager forsøker å inndrive pengekrav gjennom namsmyndighetene. Da er ankefristen oversittet, og de kan sjelden gjøre annet enn å betale kravet. Jussbuss mener muligheten for at brev blir borte i posten er reell, og viser til at reglene er slik at det er mottaker som har risikoen for postgangen. Folkeregistrert adresse er ikke alltid oppdatert i tide, eller innklagede kan være forhindret fra å sjekke posten, for eksempel grunnet sykdom eller sosiale problemer.

JURK viser til at flere av deres klienter ikke har økonomi til å ta saken videre til tingretten og at disse derfor ikke ser annen løsning enn å forholde seg til fraværdommen, som kan være basert på manglende rettslig grunnlag.

Gatejuristen viser til at fellesnevneren for personene i deres målgruppe er at de i perioder er

uten fast bopel, i et lavterskeltilbud eller under rusbehandling. Mange kan ha store problemer med å forholde seg til brev fra det offentlige og fra kreditorer, fordi de ikke klarer å håndtere sine økonomiske utfordringer eller sliter med angst. Disse kan dermed være vanskelige å nå og dermed få uteblivelsesdommer uten å ha kunnskap om saken. Gatejuristen peker på at en gjeninnføring av mottakskvittering vil være av stor velferdsmessig betydning for klienter i deres målgruppe.

Politidirektoratet, Namsfogden i Bergen, Namsfogden i Oslo, Stavanger forlikråd, Landsorganisasjonen i Norge (LO) og Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn (SFN) støtter ikke forslaget om å oppheve bestemmelsen om postforkynning uten mottakskvittering.

Politidirektoratet uttaler at det vil få store økonomiske og administrative konsekvenser dersom forlikrådet skal omfattes av hovedregelen om forkynning med mottakskvittering. Direktoratet viser til at man med en ordning hvor man kommuniserer med parten via digital postkasse vil kunne unngå risiko for at post ikke kommer frem. Forslaget om mottakskvittering for forkynning av forlikklage fremstår i den sammenheng som lite fremtidsrettet.

Namsfogden i Bergen mener det vil medføre en betydelig merkostnad og merarbeid å forkynne alle dokumenter med mottakskvittering og å følge dette opp. Namsfogden viser til at Forlikssesjonen mottar ca. 10 % av alle forkynninger av pålegg om tilsvaret i retur fra posten og ca. 7,5 % av alle dommer. I de tilfellene forkynninger kommer i retur fra posten foretas nye forkynninger. Det er ytterst sjelden at pålegg om tilsvaret eller innkalling til rettsmøter kommer i retur etter at det enten er avsagt fraværdom eller saken er avvist. Ordningen med postforkynning uten mottakskvittering fungerer meget tilfredsstillende med dagens ordning med elektronisk adresseregister hos Posten Norge AS som alternativ til folkeregisteret.

Namsfogden i Oslo finner det lite hensiktsmessig å endre forkynningsreglene for å rette opp eventuelle feilaktige avsagte fraværdommer. Namsfogden viser til at de ikke har sett dokumentasjon som tilsier at antallet feilaktig avsagte fraværdommer i forlikrådet er høyt. Landets forlikråd behandler ca. 90 000–100 000 saker pr. år. Det er bedre samfunnsøkonomi i å se på hvilke ordninger en kan ha for å reparere de få feilene som oppstår gjennom ny behandling i forlikrådet. Forlikrådenes avtale med Posten om elektronisk adresseoppdatering mv. innebærer at sekretariatet mottar en elektronisk melding dersom adressen til mottaker av brevet er feil. Brevet anses i

utgangspunkt som kommet frem dersom det ikke er kommet fysisk i retur og det ikke er mottatt elektronisk melding fra Posten om at brevet ikke er mottatt. Det er meget stor sannsynlighet for at de som i dag unnlater å svare forliksrådet også vil unnlate å returnere en mottakskvittering. Namsfogden uttaler:

«Det fremstår etter vårt syn ikke sannsynlig eller troverdig at forliksrådets brev til parter blir borte under postgang i et slikt omfang som enkelte aktører synes å hevde. Med rundt 100 000 forliksklager er det åpenbart at det kan skje feil, og at fraværdommer unntaksvis blir avsagt på feil grunnlag. Vi mener imidlertid at det ikke foreligger holdepunkter for å si at dette er et så omfattende problem at det er nødvendig å innføre postforkynning med mottakskvittering.»

Stavanger forliksråd peker på at gjeninnføring av mottakskvittering vil øke antall stevneforkynninger, noe som vil være kostnadskrevende og føre til lenger saksbehandlingstid. Det vil føre til merbelastning for forliksrådenes sekretariat i form av merarbeid og økte kostnader med porto, svarkonvolutter og papir.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) mener at særregelen om postforkynning uten mottakskvittering bør bestå. Forliksrådene behandler totalt ca. 90 000 saker i året på landsbasis, mens Forliksrådet i Oslo alene behandler ca. 18 000 saker. Hver sak krever minst tre forkynninger ved pålegg om tilsvare og forkynning av dom/beslutning til klager og klagemotpart. I tillegg kommer forkynninger av innkalling til alle parter i de tilfellene hvor det skal avholdes rettsmøte mv. Konsekvensen av å fjerne adgangen til postforkynning uten mottakskvittering vil være at et stort antall saker må forkynnes ved stevnevitne. Dette vil medføre en betydelig økning i stevnevitnets saksmengde, noe forliksrådene ikke har kapasitet til å håndtere med dagens bemanning.

Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn (SFN) peker på at ressursbruken vil øke. Forliksrådene har erfaring med at mange av de som er klagemotparter i forliksrådet er lite interessert i å medvirke til at prosessen går hurtig og enkelt. De mener det er grunn til å tro at en vesentlig større andel av disse vil måtte motta forkynning gjennom hovedstevnevitne enn de som er parter i sivile saker i tingretten. Dette kan bli svært tungrodd og kostbart for staten.

4.1.4 Departementets vurdering

Forliksrådene står i en særstilling både hva gjelder antall forkynninger og avgjørelser sammenlignet med de alminnelige domstolene, konfliktrådene og andre tvisteløsningsorganer. Forliksrådene mottok 77 265 saker og behandlet 76 080 saker i 2017. Totalt ble det avsagt 49 607 fraværdommer i 2017. Av disse ble det avsagt fraværdom i 47 539 saker der klagemotparten ikke hadde inngitt tilsvare. 2 068 fraværdommer ble avsagt etter at klagemotparten først hadde inngitt tilsvare, for så ikke å møte i forliksrådet. Dette viser at det avses et stort antall fraværdommer. Etter departementets oppfatning er det derfor viktig at reglene om forkynning er mest mulig effektive. Samtidig bør det ved utformingen legges vekt på å forhindre at forliksrådet begår feil under saksbehandlingen. Departementet er særlig opptatt av å redusere antall uriktig avsatte fraværdommer.

I 1985 ble det åpnet for at forliksrådets dokumenter kunne forkynnes uten mottakskvittering. Dette var først og fremst begrunnet i økonomiske og administrative hensyn som følge av det store antallet saker i forliksrådet sammenlignet med de alminnelige domstolene. Som flere av høringsinstansene har påpekt, kan dagens ordning med forkynning uten mottakskvittering medføre at fraværdommer avses uten at klagemotparten er gjort kjent med saken. Departementet er enig med Domstoladministrasjonen når de påpeker i høringsuttalelsen at dette kan medføre redusert tillit til rettssystemet og økt arbeidsmengde for tingrettene.

Forliksrådene legger som utgangspunkt til grunn opplysningene klageren oppgir om klagemotpartens adresse, jf. domstoloven § 163 a tredje ledd. Det fremgår ikke eksplisitt av loven at forliksrådet har plikt til å sjekke den oppgitte adressen opp mot folkeregisteret. En innføring av et eventuelt pålegg om dette antas å kunne føre til noen færre uriktige avsatte fraværdommer. Departementet har imidlertid merket seg at både Namsfogden i Oslo og Namsfogden i Bergen mener at postforkynning uten mottakskvittering fungerer tilfredsstillende sammen med dagens ordning med elektronisk adresseregister i Posten Norge AS, som alternativ til folkeregisteret.

Departementet mener at forliksrådenes rutiner i disse sakene bør endres. Vektige grunner tilsier at forliksrådene bør ha en selvstendig plikt til å foreta en rutinemessig kontroll av klagemotpartens adresse opp mot folkeregisteret eller det elektroniske adresseregisteret til Posten Norge AS, for å sjekke at klagerens opplysninger om inn-

klagedes adresse er korrekt. Det anses ikke tilfredsstillende at en slik plikt ikke følger av loven. Departementet foreslår å nedfelle denneplikten i domstoloven § 163 a.

Departementet understreker viktigheten av at de som blir innklaget for forliksrådet forstår hva en forliksrådsbehandling innebærer. Forliksrådene bør sikre at informasjonen som gis i saken til klagemotparten er tilstrekkelig opplysende, jf. veiledningsplikten i tvisteloven § 11-5 første ledd. Veiledningsplikten pålegger forliksrådet å gi partene veiledning om regler og rutiner ved saksbehandlingen og andre formelle forhold som er nødvendig for at partene skal kunne ivareta sine interesser i saken.

Disse tiltakene vil etter departementets vurdering kunne bidra til å redusere antall feilaktig avsagte fraværdommer. Klagemotparten må imidlertid sies å ha et medansvar for å opplyse saken samt ansvar for å møte i forliksrådet. Dette gjelder selv om kravet er uberettiget.

Domstolutredningens forslag om å gjeninnføre mottakskvittering ved forkynning av forliksrådets dokumenter støttes av flere høringsinstanser som etterlyser økt rettssikkerhet knyttet til disse sakene. Departementet har forståelse for dette, men legger til grunn at rettssikkerheten knyttet til feilaktig avsagte fraværdommer vil bedres gjennom innføringen av elektronisk forkynning, jf. punkt 3.3. Som et alternativ til gjeninnføring av mottakskvittering kan det også innføres adgang til oppfriskning i forliksrådet. Departementet behandler spørsmålet om oppfriskning av fraværdommer i forliksrådet under punkt 4.2.

Erfaringene fra forliksrådene kan tyde på at i de tilfellene der mottakskvittering og rekommandert brev blir sendt, er det få av de innklagede som returnerer mottakskvitteringene. Mange henter heller ikke rekommandert post. Konsekvensen av å fjerne adgangen til postforkynning uten mottakskvittering vil derfor kunne være at en vesentlig del av forliksrådets saker må forkynnes ved bruk av stevnevitne. Som Namsfogden i Oslo viser til, vil hver forliksrådssak kreve flere forkynninger (pålegg om tilsvarende til klagemotpart samt forkynning av avgjørelsen til hver av partene). Dersom det avholdes rettsmøte og/eller det er flere enn én part på hver side, vil antallet påkrevde forkynninger øke. Det potensielle antallet påkrevde stevnevitneforkynninger vil følgelig kunne bli svært høyt.

Som Landsorganisasjonen (LO) påpeker kan en gjeninnføring av postforkynning med mottakskvittering medføre en dobling av arbeidsmengden. Dette vil få konsekvenser for kostnadene og

forlenge saksbehandlingstiden i forliksrådene, spesielt i de større forliksrådene. Det vil ta lenger tid å inndrive berettigede krav fordi inndrivelsen kan forsinkes ved at skyldneren ikke returnerer mottakskvitteringen eller henter rekommandert post. Utenfor de større byene er det ofte politiutdannet personell som reiser ut med forkynninger. Her vil en økning i antall forkynninger legge beslag på politiressurser. I likhet med Namsfogden i Oslo frykter departementet at antallet saker fra forliksrådene som må forkynnes av stevnevitne vil stige kraftig ved en gjeninnføring av mottakskvittering. Totalt antall saker som vil måtte forkynnes antas å komme opp i 25 000–30 000 saker årlig bare i Oslo, hvilket vil innebære en nær tredobling fra nivået i dag.

Departementet har vurdert innspillene fra Jussbuss, Fri Rettshjelp, Way Back og JURK og ser at kan være særlige utfordringer knyttet til sårbare målgrupper, men vurderer det slik at disse må ivaretas ved hjelp av andre virkemidler enn gjeninnføring av mottakskvittering for forkynning av forliksrådets dokumenter.

Det avses i dag mange fraværdommer (49 607 i 2017). Flere høringsinstanser har gitt uttrykk for at dette kan skyldes at innkallingen til forliksrådet ikke når frem til klagemotparten og dermed ikke kommer til klagemotpartens kunnskap. Etter departementets vurdering vil imidlertid en gjeninnføring av mottakskvittering, med den følge at bruken av stevnevitneforkynnelse øker, kunne medføre økt ressursbruk og unødig tidsbruk.

Etter departementets oppfatning taler derfor overveiende grunner for at forliksrådet fortsatt bør ha anledning til å foreta postforkynning uten mottakskvittering.

Sannsynligheten for å få en uriktig fraværdom mot seg vil dessuten kunne reduseres ved innføring av elektronisk forkynning, jf. punkt 3.3.5. En gjeninnføring av mottakskvittering for forkynning av forliksrådets dokumenter er derfor verken formålstjenlig eller fremtidsrettet. Dagens teknologi åpner for en effektiv og rettssikker kommunikasjon mellom myndighetene og borgerne. Gjennom å tilrettelegge for elektronisk forkynning også for forliksrådets dokumenter, oppnås både en mer effektiv forkynning og en styrking av rettssikkerheten. Ved å stille samme krav til elektronisk forkynning av forliksrådets dokumenter som til elektronisk forkynning av dokumenter fra andre offentlige myndigheter, vil man oppnå en mer betryggende forkynningsmåte.

Der det i dag kreves rekommandert brev eller mottakskvittering ved forkynning av forliksrådets

dokumenter, innebærer departementets forslag under punkt 3.3.5 at det ved elektronisk forkynning stilles krav om at forliksrådet mottar bekrefteelse på at mottaker har åpnet dokumentet. Dette vil sikre notoritet for at dokumentet er mottatt og vil kunne redusere antall uriktig avsagte fraværdommer. Elektronisk forkynning av forliksrådets dokumenter vil, som ved forkynning med mottakskvittering, gi økt sikkerhet for at dokumentet er mottatt.

Departementet har merket seg uttalelsen fra Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) der de viser til at digital postkasse kan løse flere av utfordringene ved at både mottaks- og åpningskvitteringer fra digital postkasse kan komme direkte tilbake i saksbehandlingssystemet. Arbeidet med mottakskvittering vil derfor falle bort og kostnadene bli vesentlig redusert. Departementet slutter seg til dette.

Også ved elektronisk forkynning er det en viss risiko for at forkynningen ikke kommer frem til rette vedkommende. I disse få tilfellene, og så lenge forkynning for forliksrådene fortsatt kan gjennomføres med vanlig brev uten mottakskvittering, risikerer en fortsatt at enkelte kan få en uriktig fraværdom mot seg. For den som får en uriktig fraværdom avsagt mot seg kan det få store konsekvenser. Departementet er opptatt av å styrke rettssikkerheten på dette punkt og derved redusere risikoen for at det uriktig avsies fraværdom. Det foreslås derfor i punkt 4.2.4 å åpne for innføring av adgang til oppfriskning i forliksrådet.

4.2 Oppfriskning av fraværdommer i forliksrådet

4.2.1 Gjeldende rett

Tvistelovens regler om rettsmidler mot avgjørelser i forliksrådet bygger på to hovedsynspunkter. Av rettssikkerhetshensyn må det være en vid adgang til overprøving av realitetsavgjørelser. På den annen side bør det av prosessøkonomiske hensyn gjelde en snevrest mulig adgang til å bruke rettsmidler mot prosessuelle avgjørelser.

Fraværdommer fra forliksrådet kan bare angripes ved søksmål til tingretten, jf. tvisteloven § 6-14 første ledd. En sak kan derfor ikke behandles på nytt i forliksrådet selv om klagemotparten ikke er gjort kjent med forliksklagen og dette ikke skyldes forhold på klagemotpartens side. Vedkommende må i disse tilfellene ta ut stevning for tingretten for å få avgjørelsen overprøvd med de kostnadene dette medfører både for klagemotpar-

ten og samfunnet for øvrig. Fristen for å bringe saken inn for tingretten ved stevning er én måned. Tingretten kan gi oppfriskning for oversittelse av fristen etter § 6-14 første ledd.

I Rt. 2014 side 328 slo Høyesteretts ankeutvalg fast at dersom en part ikke er lovlig innkalt og heller ikke på annen måte har fått vite om saken før den tas opp til doms, vil dommen ikke ha rettskraft, jf. avsnitt 22. Etterfølgende kunnskap om saken er uten betydning. I den konkrete saken kom ankeutvalget til at en uteblivelsesdom fra forliksrådet var en nullitet og ikke kunne tjene som tvangsgrunnlag. Forliksrådet hadde sendt både innkallingen til rettsmøtet og uteblivelsesdommen som senere ble avsagt til en annen enn klagemotpartens reelle og folkeregistrerte adresse.

Tvistemålsloven § 297 første ledd første punktum ga anledning til å oppfriske uteblivelsesdommer i forliksrådet. Adgangen til oppfriskning i forliksrådet ble ikke videreført i tvisteloven. Om bakgrunnen for at adgangen til oppfriskning ikke ble videreført vises det til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvistemålsloven) side 108 og 109, der departementet den gang sa seg enig i at det ikke lenger burde være anledning til å begjære oppfriskning mot forsømmelser i forliksrådet. Det ble der pekt på at oppfriskning i mange tilfeller bare ville representere en unødig forlengelse og fordyring av prosessen. Dårlige utsikter til å få løst saken i forliksrådet i en oppfriskningsrunde og oppfriskningsregler som er kompliserte for en lekmannsdomstol å skulle forholde seg til, stod også sentralt i begrunnelsen.

4.2.2 Forslaget i utredningen om ny domstollov

I utredningen om ny domstollov foreslås det i utgangspunktet ingen endring i adgangen til oppfriskning, men det foreslås å gjeninnføre adgang til oppfriskning i forliksrådet dersom forkynning i brev med mottakskvittering av forliksrådets dokumenter ikke gjeninnføres, jf. punkt 4.1.2.

4.2.3 Høringsinstansenes syn

Domstoladministrasjonen, Agder lagmannsrett, Kristiansand tingrett, Jussbuss, Wayback, Rettspolitisk forening, Jusshjelpa i Midt-Norge og Gatejuristen er imot forslaget om å gjeninnføre oppfriskningsadgang mot fraværdommer i forliksrådet.

Domstoladministrasjonen foretrekker forslaget om å gjeninnføre mottakskvittering fremfor å endre oppfriskningsreglene, da tilliten til rettssys-

temet best vil ivaretas ved endring av forkynnesreglene. At det gis adgang til oppfriskning er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for å gjenopprette tilliten, i tillegg til at det kan føles tungvint for parten å måtte begjære oppfriskning. Dersom en velger å la bestemmelsene om forenklet forkynning stå som i dag er Domstoladministrasjonen enig i at reglene om oppfriskning bør endres.

Agder lagmannsrett fraråder å innføre en adgang til å begjære oppfriskning mot fraværdommer i forliksrådet. Erfaringene med dette før tvisteloven var at sakene kunne komme inn i et uheldig spor som følge av uriktig formell behandling av oppfriskningsspørsmålet i forliksrådet. *Agder lagmannsrett* uttaler videre at hvis det først innføres en adgang til oppfriskning, må man også ha mulighet til å bruke rettsmidler mot forliksrådets avgjørelse. Tvistelovens regler om rettsmidler er basert på det hovedsynspunkt at i tilfeller hvor en part vil bruke rettsmidler mot en avgjørelse i forliksrådet, er det bedre at saken behandles videre i tingretten.

Kristiansand tingrett viser til at dersom forkynnesreglene for forliksrådet ikke endres, støtter den det subsidiære forslaget om at oppfriskning kan begjæres direkte overfor forliksrådet slik at innklagede unngår å måtte gå til tingretten kun av den grunn at dokumentene fra forliksrådet ikke er blitt gjort kjent for vedkommende. Dette vil gi en hensiktsmessig avlastning for tingrettene.

Jussbuss og Wayback viser til at oppfriskningsadgangen etter deres oppfatning ikke løser problemet, da det vil virke prosessfremmende, og at det er unødvendig at flere saker skal til tingretten når de kan behandles i forliksrådet. De peker på at den totale ressursbruken potensielt vil øke betraktelig ettersom behandling i tingretten er mer omfattende og dyrere enn behandling i forliksrådet. De viser også til at kostnadene vil kunne forhindre noen i å gå til tingretten.

Namsfogden i Oslo, Politidirektoratet, Forliksrådet i Oslo, Stavanger forliksråd, SFN, og Landsorganisasjonen i Norge (LO) mener det bør gis en begrenset oppfriskningsadgang for de tilfellene der dokumentet ikke er forkynt for den innklagede, eller det er åpenbart at forliksrådet feilaktig har avsagt fraværdom.

Namsfogden i Oslo mener det er uhensiktsmessig å velge en svært ressurskrevende forkynnesmåte for et stort antall saker for å forsøke å hindre at det blir avsagt noen få fraværdommer med urette. En bør heller se på muligheten til å reparere de få feilene som oppstår gjennom ny behandling for forliksrådet. *Namsfogden* mener at det ikke bør gjeninnføres en generell oppfrisk-

ningsadgang, men at det bør åpnes for en begrenset adgang til oppfriskning i forliksrådet i de tilfellene det er åpenbart at parten ikke er blitt forkynt pålegg om tilsvar eller innkalling til rettsmøte. At en part påføres ekstraarbeid og kostnader som følge av feil han ikke selv kan klandres for, er ikke heldig. De foreslår at det ikke skal påløpe rettsgebyr ved oppfriskning, for å gjøre terskelen for parten så lav som mulig.

Politidirektoratet støtter forslaget til Namsfogden i Oslo om at det gjeninnføres en begrenset oppfriskningsadgang i forliksrådet i de sakene hvor det er åpenbart at forliksrådet feilaktig har avsagt fraværdom.

Namsfogden i Bergen mener at oppfriskning av fraværdommer bør gjeninnføres i forbrukerforhold og viser til at den tidligere ordningen fungerte akseptabelt så lenge innklagede kunne oppfriske uteblivelsesdommen på en enkel måte og til lave kostnader. *Namsfogden* har derimot ingen betenkeligheter med å frata næringsdrivende muligheten til å oppfriske uteblivelsesdommer, forutsatt at forliksklagen er forkynt på postadressen som fremgår av Foretaksregisteret.

Stavanger forliksråd viser til at dersom man går inn for å gjeninnføre muligheten til oppfriskning vil det være spørsmål om hvilke vilkår som skal ligge til grunn. Det må tas stilling til hvem som skal ha bevisbyrden for at posten ikke har kommet frem/er mottatt og om det skal påløpe rettsgebyr for å få saken behandlet på nytt.

Forbrukerrådet støtter ikke det alternative forslaget om å endre reglene om oppfriskning slik at det blir adgang til å begjære oppfriskning av fraværavgjørelser begrunnet med at dokumentet ikke har kommet frem til saksøkte. En behandling i tingretten krever helt andre ressurser fra brukere enn det som kreves i forliksrådet.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) uttaler at postforkynning uten mottakskvittering kan føre til en svekkelse av partenes rettssikkerhet dersom en forsendelse ikke når frem til mottakeren innen de oppgitte fristene. Disse betenkelighetene vil langt på vei kunne avhjelpest ved å åpne for at det kan begjæres oppfriskning over forliksrådets forømmelse i tråd med det alternative forslaget i utredningen. En part vil også alltid kunne anke forliksrådets avgjørelse inn for de ordinære domstolene, selv om dette selvfølgelig kan oppleves som en belastning.

4.2.4 Departementets vurdering

Det var etter tvistemålslovens regler mulig å oppfriske uteblivelsesdommer i forliksrådet. Som

nevnt under punkt 4.2.1 ble ikke regelen videreført i tvisteloven. Departementet sluttet seg den gang til Tvistemålsutvalgets vurdering om at oppfriskning i mange tilfeller bare ville representere en unødig forlenging og fordyring av prosessen. Det ble blant annet vist til at saken ikke ville finne sin endelige løsning i forliksrådet selv om det ble gitt oppfriskning, og at saken likevel ville bli brakt inn for tingretten. Departementet la «avgjørende vekt på at det vil kunne reises sak for tingretten uten å bli pådradd særlig høye kostnader, idet det stort sett vil dreie seg om saker som vil kunne føres etter småkravsprosessen».

Fraværdommer avsagt av forliksrådet kan derfor i dag ikke gis oppfriskning og behandles på nytt i forliksrådet. Dette gjelder selv om fraværdommen er avsagt mot en part som beviselig ikke har fått forkynt pålegg om tilsvare eller møteinnkalling. Slike avgjørelser er imidlertid uten rettskraft, jf. Rt. 2014 side 328. Den som har fått en slik fraværavgjørelse avsagt mot seg kan under tvangsfullbyrdselsen innvende at dommen er en nullitet.

Departementet legger til grunn at anførselene fra høringsinstansene om økt ressursbruk hos domstoler og parter relaterer seg til tilfeller der fraværdommer avsagt av forliksrådet ankes til tingretten for overprøving. Departementet er enig i at den økte arbeidsmengden og de kostnadene som oppstår ved slik domstolsbehandling vil kunne påføre både partene og domstolene unødige kostnader. Det kan derfor spørres om det vil være mest hensiktsmessig å åpne for at den som ikke har blitt varslet om saken i forliksrådet, kan begjære saken behandlet på ny i forliksrådet. I bekreftende fall vil det være grunn til å vurdere om også øvrige tilfeller hvor klagemotparten ikke har fått fremført sine argumenter for forliksrådet bør gi grunnlag for ny behandling i forliksrådet.

Med bakgrunn i det store antallet avsatte fraværdommer i forliksrådene og innspillene fra flere høringsinstanser, mener departementet det er nødvendig å styrke rettssikkerheten for parter som har fått en uriktig fraværdom avsagt mot seg. Som konkludert med under punkt 4.1.4, ønsker departementet imidlertid ikke å gjeninnføre et krav om mottakskvittering ved forkynnelse av forliksrådets dokumenter.

Tar man utgangspunkt i at det i 2017 ble avsagt 49 607 fraværdommer, vil en gjeninnføring av oppfriskningsadgangen i forliksrådet kunne føre til en reduksjon av sakstifanget og ressursbruken i tingrettene. En adgang for forliksrådet til å rette opp egne feil vil slik sett kunne bidra til en mer effektiv saksbehandling. Det vil

etter departementets vurdering samlet sett være god samfunnsøkonomisk bruk av ressursene og en bedre ressursmessig løsning for partene om saken kan finne sin endelige løsning i forliksrådet, uten at en part behøver å bringe saken videre inn for tingretten. Særlig gjelder dette for klagemotparten, som får mulighet til å få en rimeligere fornyet prøving av saken. Å reise sak for tingretten kan være forbundet med en vesentlig større økonomisk kostnadsrisiko enn en fornyet behandling i forliksrådet. Dessuten vil det også kunne være en ikke ubetydelig psykologisk faktor hos den enkelte forbundet med å ta ut stevning for tingretten, noe som kan avholde en part fra å forfølge et krav som er uriktig pådømt i forliksrådet. Departementet foreslår etter dette at det gis adgang til oppfriskning av fraværdommer avsagt av forliksrådet. Det foreslås at forliksrådet skal ha plikt til å etterkomme en begjæring om oppfriskning.

Dersom forliksrådet for eksempel har sendt forliksklage og pålegg om tilsvare til feil adresse med den konsekvens at klagemotparten ikke kjente til saken, slik som i Rt. 2014 side 328, bør klagemotparten gis mulighet til fornyet behandling i forliksrådet ved å kunne begjære oppfriskning om det avses fraværdom. Det samme gjelder der forliksrådet har utvist sendrektighet under saksbehandlingen med den konsekvens at klagemotparten ikke i tide har mottatt innkalling og pålegg om tilsvare, med den følge at klagemotparten har oversittet fristen for å inngi tilsvare. Dersom forliksrådet har avsagt fraværdom, bør det også i et slikt tilfelle være anledning til å få behandlet saken på nytt i forliksrådet, fremfor at saken må bringes inn for tingretten for overprøving. Det vises for øvrig til at dersom tilsvare ikke er inngitt i rett tid, skal forliksrådet enten gi ny frist eller innkalle til nytt møte der det er grunn til å tro at klagemotparten har gyldig fravær, jf. tvisteloven § 6-4 tredje ledd siste punktum.

En regel om oppfriskning for forliksrådet bør ha en så enkel utforming som mulig. Regelen skal anvendes av personer uten særskilt juridisk erfaring eller kunnskap, både av forliksrådet og av selvprosjederende parter. Det bør også legges stor vekt på hensynet til en kostnadseffektiv saksbehandling samt til i størst mulig grad å stimulere til at saken bør få sin endelige løsning i forliksrådet. Som nevnt i punkt 4.1.4 avses de aller fleste fraværdommer som følge av at klagemotparten ikke har inngitt tilsvare. Tatt i betraktning det store antallet fraværdommer som avses årlig (49 607 i 2017), vil en adgang til å begjære oppfriskning kunne bedre rettssikkerheten vesentlig for klagemotparter som av ulike grunner får avsagt fra-

værdsdom mot seg uten at de har hatt mulighet til å ta til motmæle.

Fristen for å begjære oppfriskning bør være én måned regnet fra det tidspunkt fraværsvkjørelsen ble forkynt. Det bør være anledning til å gi oppfriskning mot oversittelse av fristen. Begjæringen bør grunngis og behandles av det samme forliksrådet som avsa fraværdsdommen. Forliksrådets beslutning om oppfriskning bør bare kunne ankes om den nekter oppfriskning. Alternativt kan det

reises søksmål til tingretten etter tvisteloven § 6-14 første ledd, jf. punkt 7.2.

Departementet mener terskelen for å begjære oppfriskning for forliksrådet bør være så lav som mulig, men mener at det samtidig er viktig å motvirke uberettigede krav om oppfriskning. Det bør derfor gjelde en viss terskel for å få en oppfriskningsbegjæring behandlet i forliksrådet. Den som begjærer oppfriskning bør derfor betale et halvt rettsgebyr.

5 Sikkerhetskontroll i domstolene

5.1 Gjeldende rett

Domstoloven inneholder flere bestemmelser som gir hjemmel for begrensninger i publikums adgang til domstolenes lokaler. Etter domstoloven § 132 kan for eksempel «enhver, som fremstiller sig i en saadan tilstand, at hans nærvær vil stride mot rettens værdighet eller god orden» nektes adgang til offentlig rettsmøte. Bestemmelsens formål er å opprettholde rettens «værdighet eller god orden». Domstoloven inneholder ingen regel om generell adgangs- og sikkerhetskontroll i domstolene.

Etter straffeprosessloven § 195 første ledd kan politiet foreta ransaking av person dersom «noen med skjellig grunn mistenkes» for en handling som kan medføre frihetsstraff, hvis det er «grunn til å anta at det kan føre til oppdagelse av bevis eller av ting som kan beslaglegges». Ransakingen, som kan skje i form av kroppsvisitasjon eller legemsbesiktigelse, skal foretas så skånsomt som forholdene tillater, jf. § 201 første ledd. Regler for ordensmessig eller administrativ kroppsvisitasjon er fastsatt i politiloven §§ 7 a og 10, tollforskriften § 13-1-1, jf. tolloven § 13-1, og forskrift om sikkerheten i luftfarten § 18, jf. luftfartsloven § 7-25. Også kontroll med personer og gods etter disse reglene skal foregå så skånsomt som mulig. Domstoloven inneholder ikke regler om kroppsvisitasjon.

Sikkerhetsloven pålegger en rekke organer, herunder domstolene, å utøve forebyggende sikkerhetstjeneste, jf. § 5 første ledd. Videre råder domstolene som eiere eller leietakere over lokalene de disponerer, innenfor lovlige rammer. Som eier eller bruksrettshaver kan man i utgangspunktet bortvise personer fra eiendommen, eller stille krav til kontroll av personer som oppholder seg der. Politiloven tillater at andre enn politiet etablerer vaktthold som tilsikter å beskytte person eller eiendom. Adgangen til bortvisning fra domstolene begrenses av regelen om at rettergangen skal være «offentlig» i Grunnloven § 95 første ledd annet punktum og EMK art. 6 nr. 1 første punktum, og av Grunnloven § 100 femte ledd første

punktum, som gir enhver rett til å følge forhandlingene i rettsmøter.

Domstoladministrasjonen har utarbeidet en sikkerhetshåndbok, som gir den enkelte domstol et utgangspunkt for å utforme regel- og rammeverk med lokale tilpasninger. Det er videre gjennomført fysiske sikringstiltak i enkelte domstoler på bakgrunn av risiko- og sårbarhetsanalyser. I Oslo, Bergen og Trondheim er det etablert egenvakthold ved tinghusene etter vaktvirksomhetsloven § 2. Tillatelse til etablering er gitt av politiet, og domstolene har ansatt eget personell til å utøve vakttholdet. I Høyesterett ble permanent sikkerhetskontroll innført våren 2016, og tilsvarende kontroll ble innført i Oslo tingrett i mai 2017. I enkeltsaker med identifisert risiko gjennomfører politiet kontroll og sikring i forbindelse med den enkelte sak, ved den salen forhandlingene skal gjennomføres i.

5.2 Forslaget i tilleggsnotatet om adgangs- og sikkerhetskontroll

Domstoladministrasjonen har utarbeidet et forslag til ny bestemmelse om adgangs- og sikkerhetskontroll i domstolene. Forslaget ble sendt på høring 15. september 2016 i høringsbrevet «Høring – forslag om ny domstollov og endringer i forskrift om offentlighet i rettspleien – tilleggsnotat». Domstoladministrasjonen gir i tilleggsnotatet uttrykk for at det i det daglige er behov for kontroll ved domstolene, bl.a. gjennom beslag av gjenstander og bortvisning av personer. Det vises til at sikkerhetstiltak som allerede er iverksatt i domstolene «hviler på avklart rettslig grunnlag», men at det «av hensyn til domstolene og publikum bør etableres en klar og skriftlig hjemmel i særloven for den dømmende makt».

Utøvelse av adgangs- og sikkerhetskontroll «kan representere inngrep i den personlige sfære som kan oppleves som ikke ubetydelig». Særlig i forbindelse med «statens utøvelse av kontroll og makt overfor enkeltpersoner, tilsier legalitetsprinsippet at virksomheten utøves under klar, forutsigbar og tilgjengelig hjemmel».

Domstoladministrasjonen mener det er hensiktsmessig å innta bestemmelser om adgangs- og sikkerhetskontroll i domstoloven, og har i tilleggssnotatet foreslått et nytt kapittel 1 B, med følgende lovtekst:

«For å få adgang til domstolens lokaler, kan enhver pålegges adgangs- og sikkerhetskontroll. Adgangskontroll gjennomføres som fremvisning av dokumentasjon på identitet eller adgangsbevis. Sikkerhetskontroll gjennomføres som en undersøkelse av hva som tas med til domstolens lokaler. Kroppsvisitasjon kan kun gjennomføres etter samtykke.

Personer som ikke vil la seg kontrollere, kan nektes adgang til domstolens lokaler.

Kontrollen skal utføres slik at den ikke medfører unødig ulempe for den som blir kontrollert eller slik at gjenstander unødig skades.

Domstoladministrasjonen bestemmer ved hvilke domstoler det skal etableres fast adgangs- og sikkerhetskontroll.

Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om gjennomføringen og organiseringen av adgangs- og sikkerhetskontroller i domstolene.»

Domstoladministrasjonen viser i tilleggssnotatet til at den generelle tilgangen til domstolene er «oppfattet som et viktig bidrag i den demokratiske åpenhet og kontroll av den dømmende virksomheten». Det er et «viktig bidrag til den store offentlige tillit som domstolene nyter». Disse overordnede hensynene må imidlertid balanseres mot behov for sikring og beskyttelse. Det er vist til at etablering av gode sikkerhetsrutiner fremmer åpenhet og offentlighet ved at det sørger for trygghet for egen sikkerhet for publikum som oppsøker domstolene. Domstoladministrasjonen peker videre på statens plikt som arbeidsgiver til å treffe nødvendige sikringstiltak for egne ansatte, samt plikten til å beskytte profesjonelle aktører, parter og vitner, og eventuelt erstatningsansvar som kan oppstå dersom slik beskyttelse ikke er gitt.

5.3 Høringsinstansenes syn

Advokatforeningen, Forskergruppen for strafferett og prosessrett UiT, Kristiansand tingrett, Moss tingrett, Oslo byfogdembete, Det nasjonale statsadvokatembetet, Politiets sikkerhetstjeneste, Regjeringsadvokaten, Riksadvokaten, Domstoladministrasjonen, Dommerforeningen, Dommerfullmektigfore-

ningen, Høyesterett, Norsk presseforbund, Norsk journalistlag, Norsk redaktørforening og Rogaland fylkeskommune støtter forslaget om innføring av hjemmel for adgangs- og sikkerhetskontroll i domstolene.

Dommerforeningen er enig i at en skriftlig hjemmel for adgangs- og sikkerhetskontroll hører hjemme i domstoloven, men viser til at en adgang til kontroll kan komme i konflikt med utgangspunktet om at rettsmøtene er offentlige. Det fremholdes at det bør fremgå av bestemmelsen hvem som er tillagt kompetanse til å pålegge adgangs- og sikkerhetskontroll, og domstolleder trekkes frem som et naturlig valg, under henvisning til dennes kompetanse til å delegere. Det bør etter Dommerforeningens oppfatning presiseres at «domstolenes lokaler» omfatter lånte og midlertidige lokaler, og «rettslokaler» foreslås som en alternativ ordlyd.

Dommerfullmektigforeningen er positive til Domstoladministrasjonens forslag, og slutter seg til deres synspunkter. Dommerfullmektigforeningen viser til en medlemsundersøkelse som viser at en tredel av deres medlemmer opplyser å ha opplevd konkrete situasjoner hvor de har følt seg truet eller risikoutsatt.

Høyesterett er enig i at det bør gis regler i domstoloven om adgangs- og sikkerhetskontroll i domstolene, og uttaler:

«Det er ikke noe å si på at slik kontroll allerede er innført, men den grunnlovfestede retten til å følge rettens forhandlinger taler med tyngde for at alt som kan oppleves som eller resultere i inngrep i denne retten, har uttrykkelig forankring i lov».

Videre legges det til at kontrollen må være tilpasset den aktuelle sikkerhetssituasjonen, og ikke være mer inngripende enn nødvendig ut fra formålet, jf. Grunnloven § 100 femte ledd første punktum. Høyesterett legger til grunn at Høyesterett etter lovforslaget selv har den avgjørende innflytelsen over gjennomføringen for eget vedkommende.

Norsk presseforbund, Norsk journalistlag og Norsk redaktørforening har forståelse for at det er behov for gode sikkerhetsrutiner i norske domstoler og at dette også må omfatte pressefolk som skal dekke pågående rettssaker, men viser til at det er svært viktig at sikkerhetskontrollen ikke går på bekostning av massemedienes kildevern. Av hensyn til vernet om anonyme kilder må bestemmelsen om adgangs- og sikkerhetskontroll i domstolene inneholde begrensninger. Det fore-

slås en henvisning i lovteksten til de særskilte bestemmelsene om ransaking og beslag i straffeprosessloven som er gitt av hensyn til kildevernet.

Rogaland fylkeskommune er enig i at det bør innføres en hjemmel for sikkerhets- og adgangskontroll i domstolene, men fylkesrådmannen mener at forslaget i tilleggssnotatet er for vidt. Det påpekes at i forslaget gis Domstoladministrasjonen hjemmel til å bestemme hvor og hvordan slik kontroll skal gjennomføres, uten krav om vurdering av behov og risiko. Det anbefales derfor at det vedtas regler om adgangs- og sikkerhetskontroll, men at lovteksten oppstiller klarere rammer for når og hvordan slik kontroll kan foretas.

5.4 Departementets vurdering

Formålet med adgangs- og sikkerhetskontroll er å bevare den fysiske sikkerheten i domstolens lokaler, og å sikre at forhandlingene lar seg gjennomføre under trygge forhold. Domstoladministrasjonen rapporterer om et økende antall anmeldelser av fysiske angrep og medbragte våpen i domstolene. Fysiske sikkerhetstiltak fremstår derfor som nødvendig. Domstolens posisjon som statsmakt stiller samtidig særlige krav til offentlig tilgang til og åpenhet i domstolene. Gode grunner taler for å innføre en klar hjemmel for gjennomføring av sikkerhetstiltak i domstoloven, som regulerer domstolens virksomhet. Departementet foreslår derfor å innta en ny bestemmelse om kontroll i domstoloven. Bestemmelsen foreslås plassert i kapittel 7 som ny § 132 a.

Departementet er enig med Dommerforeningen i at bestemmelsen også må omfatte lånte, midlertidige lokaler. Departementet finner imidlertid ikke at dette fanges tydeligere opp av ordet «rettslokaler» enn av uttrykket «domstolens lokaler», slik Dommerforeningen indikerer. Ordet «rettslokaler» vil kunne oppfattes som snevrere, da det kan tolkes til kun å omfatte de rommene hvor det avholdes rettsforhandlinger. I Oslo tinghus er for eksempel sikkerhetskontrollen etablert ved inngangspartiet. Departementet har derfor foreslått at ordlyden «domstolens lokaler» i høringsnotatet videreføres. Med «domstolens lokaler» menes alle lokaler som disponeres av domstolen. Når det gjelder spørsmålet om hvem i den enkelte domstol som kan pålegge kontrollen, er departementet enig med Dommerforeningen i at domstolleder bør ha denne kompetansen. Kompetansen kan delegeres til avdelingsleder, jf. domstoloven § 19 fjerde ledd siste punktum. For øvrig vil det

etter lovforslaget være opp til Domstoladministrasjonen å fastsette nærmere bestemmelser og rammer for hvordan kontrollen skal gjennomføres.

Departementet mener at sammenhengen mellom ordlyden «For å få adgang» og «kan enhver pålegges» i lovforslaget i tilleggssnotatet er språklig noe uheldig. Departementet foreslår derfor ordlyden «Enhver som søker adgang til domstolens lokaler kan pålegges», slik at bestemmelsen konsentreres om hvilken gruppe, «enhver som søker adgang», som kan pålegges kontroll.

En ny lovhjemmel for kontroll av personer som oppholder seg i domstolene reiser et prinsipielt spørsmål om forholdet til kravene om åpenhet og offentlighet i domstolene. Etter Grunnloven § 95 første ledd annet punktum og EMK art. 6 nr.1 første punktum skal rettergangen være «offentlig». Grunnloven § 100 femte ledd første punktum gir enhver rett til å følge forhandlingene i rettsmøter. I høringsnotatet er «adgangskontroll» forstått som kontroll av hvem som får adgang til et område, typisk i form av identitetssjekk, eller ved krav om adgangskort eller bruk av nøkler.

Domstolene vil kunne føre kontroll og nekte adgang til domstolens interne lokaler, for eksempel der ansatte har sine kontorer. Departementet finner det ikke nødvendig å gi hjemmel til adgangskontroll, da allmennhetens adgangsrett etter Grunnloven og EMK kun gjelder rettsforhandlingene. Departementet mener videre det kan få utilsiktede virkninger dersom det gis en generell hjemmel til å føre kontroll med hvilke konkrete personer som entrer publikumsområdene i domstolslokalene. En slik generell kontrolladgang kan medføre at domstolene blir mindre tilgjengelige for publikum, og dermed i praksis bidra til mindre offentlighet rundt rettsmøtene. I forbindelse med behandling av for eksempel store terrorsaker eller saker som omhandler omfattende organisert kriminalitet, kan det riktignok tenkes at det oppstår et sikkerhetsmessig behov for å føre kontroll med hvem som kommer inn i domstolslokalene. Departementet finner det imidlertid tilstrekkelig og hensiktsmessig at slik kontroll foretas av politiet i saker hvor det er et konkret behov for slik adgangskontroll, slik dette praktiseres i dag. Det foreslås på denne bakgrunn at regelen begrenses til å gjelde «sikkerhetskontroll». Departementet finner en slik hjemmel i samsvar med Grunnloven og EMK på de nevnte punktene. Tungtveiende grunner, herunder hensynet til nasjonal sikkerhet, tilsier at det er nødvendig og forholdsmessig med en slik kontroll og at besøkende i ytterste konsekvens kan nektes

adgang til domstolens lokaler ut fra sikkerhetsmessige vurderinger.

Det er på det rene at undersøkelse av hva som tas med til lokalene der domstolene holder til, omfattes av begrepet «sikkerhetskontroll». Med «sikkerhetskontroll» menes kontroll av hva som bringes inn i et område, ved bruk av kroppsskannere, visitasjon av bagasje, metalldetektor, partikkeldetektor, gjennomlysning av bagasje m.m., for å avverge at objekter som kan utgjøre en sikkerhetsrisiko bringes inn. Hvorvidt sikkerhetskontroll skal pålegges må vurderes ut fra behov og risiko. Sikkerhetskontrollen kan være midlertidig eller permanent, og kontrollen kan være generell eller knyttet til konkrete saker. Nye gjennomføringsmetoder for kontroll vil kunne oppstå i takt med den teknologiske og samfunnsmessige utviklingen. Tilsvarende vil nye måter å unndra seg kontroll på kunne oppstå, for eksempel metoder for å skjule gjenstander under gjennomlysning. Departementet mener det på denne bakgrunn er lite hensiktsmessig å lovregulere nærmere hvordan sikkerhetskontrollen skal gjennomføres.

Adgangen til å pålegge sikkerhetskontroll omfatter også adgang til å nekte noen å ta med konkrete gjenstander eller stoffer inn i lokalene når gjenstanden eller stoffet fremstår som egnet til å true sikkerheten. Et objekt vil kunne fremstå som egnet til å true sikkerheten dersom det for eksempel gjelder et våpen eller et annet objekt som er egnet til å påføre skade. Bevæpning på offentlig sted er straffbart etter straffeloven § 189. Våpen kan derfor beslaglegges av sikkerhetspersonalet og overlates til politiet, jf. strpl. § 206 første ledd annet punktum, jf. annet ledd annet punktum. Gjenstander som er lovlige, men som kan true sikkerheten under rettsforhandlingene, vil måtte leveres tilbake når vedkommende forlater domstolslokalet.

Norsk presseforbund, Norsk journalistlag og Norsk redaktørforening har i sin høringsuttalelse pekt på at det er viktig at sikkerhetskontrollen ikke går på bekostning av massemedienes kildevern. Bemerkningen har sin bakgrunn i Sivilombudsmannens uttalelse i sak 2011/436, som gjaldt politiets behandling av en journalist i forbindelse med sikkerhetskontroll på vei inn til hovedforhandling i Oslo tingrett. Journalisten hadde blitt midlertidig fratatt dokumenter, på tross av at han ga uttrykk for at de inneholdt opplysninger som gjorde det mulig å identifisere kilder. Journalistens skulderveske ble i tillegg gjennomgått, og politiet bladde gjennom journalistens presseblokk. Sivilombudsmannen kritiserte måten journalisten ble behandlet på, og den manglende iva-

retakelsen av kildevernet. Sivilombudsmannen uttalte:

«Politiet må ved en slik sikkerhetskontroll holde seg innenfor de rettslige rammene som gjelder for denne typen kontroller. Dersom det unntaksvis skulle bli nødvendig å anvende straffeprosessuelle tvangsmidler i forbindelse med en sikkerhetskontroll, må politiet holde seg innenfor de straffeprosessuelle rammene som gjelder for det aktuelle tvangsmiddelet. Politiet må naturligvis også respektere grunnleggende menneskerettigheter i forbindelse med sikkerhetskontroller, og være oppmerksom på den særskilte beskyttelse pressens kildevern har etter EMK artikkel 10.»

Departementet forutsetter at sikkerhetskontrollen foretas i tråd med ovennevnte uttalelse. Det vises til at hensikten med kontrollen er å forhindre at objekter som utgjør en sikkerhetsrisiko bringes inn i domstolens lokaler. Omfanget av kontrollen må innrettes i tråd med dette formålet.

I tilleggnotatet er det foreslått inntatt i lovteksten at kroppsvitasjon kun kan foregå etter samtykke. Med kroppsvitasjon menes utvortes undersøkelser av kropp og klær. Slike undersøkelser kan utfordre intimsfæren og oppleves som ubehagelige. Den teknologiske utviklingen går i retning av at kroppsvitasjoner ikke lenger vil være nødvendige for å kunne utføre sikkerhetskontroll. I sikkerhetskontrollen ved Oslo lufthavn har man for eksempel sluttet med kroppsvitasjon, og erstattet dette med undersøkelser gjennom bruk av partikkeldetektorer. Slike undersøkelser gjennomføres ved at papirlapper føres over hendene og rundt livet på den som undersøkes. Deretter skannes papiret for partikler fra metall eller sprengstoff. Det benyttes også skannere som tar bilde av hele kroppen og markerer eventuelle gjenstander på en figur på en skjerm.

Departementet antar at manuell skanning og andre former for undersøkelser som oftest vil være tilstrekkelige til å oppfylle formålet med sikkerhetskontroll i domstolene. Dersom ordet «kroppsvitasjon» nevnes i lovteksten, vil det kunne gi et misvisende inntrykk av at slike undersøkelser er en særlig praktisk form for sikkerhetskontroll. For de tilfellene der kroppsvitasjon er nødvendig, må lovteksten på den annen side gi tydelige begrensninger, slik at sikkerhetskontrollen ikke blir for inngripende. For å sikre at kontrollen ikke er mer inngripende enn nødvendig, er departementet derfor enig med Domstoladministrasjonen i at det bør presiseres i lovteksten at

kroppsvistasjoner bare kan gjennomføres med vedkommendes samtykke. Slike visitasjoner må i alle tilfelle utføres så hensynsfullt og skånsomt som mulig. Det foreslås å begrense adgangen til å foreta kroppslige undersøkelser til ytre undersøkelser av kroppen.

Departementet foreslår i tråd med forslaget i tilleggsnotatet at det presiseres i lovteksten at kontrollen skal utføres på en måte som ikke medfører unødig ulempe eller skade, men at lovteksten forkortes noe på dette punktet. Sikkerhetskontrollen skal ikke være mer inngripende enn hva som er nødvendig for å ivareta formålet om å forhindre at farlige objekter bringes inn i domstolslokalene. Med «unødig ulempe eller skade» menes for eksempel ulemper eller skader som kunne vært unngått ved en mer skånsom gjennomføring av kontrollen, eller som ikke var nødvendige for å forhindre at objekter som utgjorde en sikkerhetsrisiko ble bragt inn i domstolslokalet. Departementet foreslår at regelen om unødig ulempe og skade inntas i lovteksten i samme ledd som regelen om kroppsvistasjon, da de nærmere kravene til gjennomføringen av kontrollen hører naturlig sammen.

Departementet er enig i forslaget i tilleggsnotatet om at det bør fastslås i lovteksten at personer som ikke vil la seg kontrollere kan nektes adgang. Departementet foreslår i tillegg å presisere i lovteksten at personer som ikke etterkommer anvisninger gitt under kontrollen kan nektes adgang. Det bør gjelde en uttrykkelig regel for de tilfellene hvor det utgjør en sikkerhetsrisiko å tillate en person adgang til domstolens lokaler, for eksempel der den besøkende nekter å gi fra seg en potensielt farlig gjenstand før vedkommende får tilgang til lokalene. Departementet foreslår at kompetansen til å nekte adgang på bakgrunn av sikkerhetskontrollen bør tilligge domstolleder.

Kompetansen kan delegeres til «den domstolleder bemyndiger». Da det å nekte noen adgang til domstolene innebærer et inngrep, bør adgangen til delegasjon av denne beslutningskompetansen avgrenses til kun å gjelde andre dommere. Med «den domstolleder bemyndiger» i lovforslaget menes dermed en annen embetsdommer eller en dommerfullmektig ved embetet som domstollederen delegerer kompetansen til, enten rutinemessig eller i den enkelte sak. Dersom det er uforholdsmessig vanskelig å få tak i en tilgjengelig dommer, kan likevel også andre domstolansatte bemyndiges. Se nærmere under punkt 7.1.

Det kan stilles spørsmål ved om nektet adgang til domstolens lokaler kan utfordre en parts rett til å være tilstede i egen sak. Dersom en part eller siktet motsetter seg kontroll, eller nekter å etterkomme anvisninger fra sikkerhetspersonell om å legge fra seg en gjenstand, må vedkommende kunne nektes adgang til domstolslokalene. Nektet adgang av sikkerhetsgrunner kan på prinsipielt grunnlag ikke utelukkes å anses som brudd på oppmøteplikten og som fravær i saken. Dette er en nødvendig konsekvens av forslaget. Spørsmålet om fravær må imidlertid bero på rettens vurdering i den enkelte sak.

Departementet er enig i forslaget om at Domstoladministrasjonen bør gis kompetansen til å avgjøre ved hvilke domstoler det skal etableres fast sikkerhetskontroll. Det foreslås at uttrykket «permanent sikkerhetskontroll» anvendes i lovteksten i stedet for «fast sikkerhetskontroll». Kompetansen til å gi nærmere generelle bestemmelser om gjennomføring og organisering bør etter departementets oppfatning også ligge hos Domstoladministrasjonen. Fjerde og femte ledd i høringsnotatets forslag til lovtekst slås derfor sammen, slik at reglene om Domstoladministrasjonens kompetanse samles i ett ledd.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det gjennomføres en modernisering og effektivisering av domstolene gjennom digitaliseringsprosjektet. I tillegg til kortere saksbehandlingstid og gevinster for domstolene og involverte aktører vil kvaliteten på saksbehandlingen og rettssikkerheten bedres gjennom nye og bedre arbeidsmåter som tilpasses et stadig mer digitalisert samfunn. Digitale domstoler innebærer fulldigitaliserte (papirløse) rettsprosesser i domstolen: før, under og etter behandling av straffesaker og tvistesaker. Regelverksendringer er en del av dette arbeidet.

Utviklingen og utrulling av Aktørportalen er en del av satsingen på digitale domstoler. Lagmannsrettene og de største tingrettene ble koblet på i løpet av første halvår 2017. De øvrige domstolene vil kobles på etter hvert som den tekniske løsningen er på plass i den enkelte domstol. På sikt vil den tekniske løsningen utvides til flere sakstyper og brukergrupper. Den teknologiske utviklingen går raskt, og det er viktig med teknologinøytral utforming av lovgivningen slik at den åpner for å ta i bruk nye kommunikasjonsløsninger.

Lovendringene i denne proposisjonen har til hensikt å fjerne de rettslige hindringene for elektronisk kommunikasjon med domstolene.

Lovendringene vil bidra til mer effektive løsninger, samt åpne for en mer automatisert dokumenthåndtering. Endringene vil også gi gevinster ved at en slipper papirutskrifter, fysisk dokumentfremføring (portoutgifter etc.) og fysisk arkivering. Adgangen til å anvende elektronisk signatur bidrar til dette idet den tilrettelegger for den elektroniske kommunikasjonen.

Lovendringen i § 197 a første ledd vil gi domstolene som ikke er tilknyttet Aktørportalen frihet til å velge hvordan domstolens skriv skal håndteres – gjennom fortsatt bruk av papir, eller elektronisk ved en betryggende teknisk løsning. I disse domstolene som ikke er tilknyttet portalen, vil altså adgangen til å bruke papir bestå.

Lovendringen i § 197 a tredje ledd med tilhørende endring av ELSAM-forskriften innebærer på sin side en plikt til elektronisk kommunikasjon gjennom Aktørportalen for advokater og advokatfullmektiger. Dette vil bare gjelde saker til

behandling i en domstol som benytter Aktørportalen innen portalens virkeområde.

Lovforslagene kan ikke sies å ha negative konsekvenser for brukerne utover at det nå i en mellomperiode inntil Aktørportalen benyttes i alle landets domstoler og i alle sakstyper, vil være ulike krav til hvordan skriv innsendes i ulike domstoler. Slik er det for øvrig også i dag.

At bruk av Aktørportalen innen dens virkeområde gjøres obligatorisk for profesjonelle aktører vil føre til besparelser i form av reduserte utgifter til papir og porto, samt til administrasjon knyttet til dette. Valgfriheten som gis de domstolene som ikke er tilknyttet Aktørportalen til å benytte papir eller annen betryggende løsning, gjør det vanskelig å anslå de konkrete innsparingene av forslaget.

Adgangen til å anvende elektronisk signatur ved domstolsbehandling vil være kostnadsbesparende i seg selv. Den antas å medføre reduserte utgifter i meddommersaker. Utgangspunktet etter straffeprosessloven § 43 er at dom i en straffesak skal avsies i et rettsmøte med alle dommerne til stede. Videre skal domsavsigelsen skje ved at alle dommerne underskriver dommen som fagdommeren har utformet på bakgrunn av domskonferansen. For meddommere med lang reisevei innebærer ventetiden mellom domskonferansen og domsavsigelsen behov for overnatting eller reise frem og tilbake, noe som medfører utgifter. I tillegg kommer kostgodtgjørelse og dekning av tapt arbeidsfortjeneste i de tilfellene meddommeren ikke har permisjon med lønn fra arbeidsgiver. Siden det ikke er plikt til å anvende elektronisk signatur, er det vanskelig å anslå de konkrete innsparingene forslaget vil medføre.

Ettersom forslaget om innføring av adgang til å anvende elektronisk signatur etter straffeprosessloven ikke innebærer noen plikt til å anvende elektronisk signatur, er det ingen forutsetning for forslaget at det utarbeides tekniske løsninger hvor slik signatur kan utformes. Forslaget vil dermed ikke medføre kostnader. Adgangen til å anvende elektronisk signatur i hele straffesakskjeden antas å være ressursbesparende. Ved at alle dokumenter kan utformes og signeres elektronisk, fra anmeldelse leveres til domstolsbehandling er

gjennomført, kan alle dokumentene utformes og lagres i samme saksbehandlingssystem, noe som vil virke effektiviserende. Det er imidlertid vanskelig å anslå konkret hvor effektiviserende forslaget vil virke.

Endringene relatert til elektronisk forkynning antas, i likhet med endringene relatert til elektronisk kommunikasjon, å føre til besparelser i form av reduserte utgifter til papir og porto, samt til administrasjon knyttet til dette.

Elektronisk forkynning på nettsted i stedet for fysisk oppslag på rettsstedet gir økt mulighet til å nå flere på en enklere måte. Det er et faktum at den oppvoksende generasjonen i langt større grad vil forholde seg til elektronisk kommunikasjon og stille krav til enklere adgang til opplysninger og informasjon fra det offentlige. Denne utviklingen går raskt. Departementet har funnet det vanskelig å tallfeste den økonomiske besparelsen ved en innføring av elektronisk forkynning på nettsted, men legger til grunn at elektronisk forkynning på nettsted vil gi visse administrative gevinster i form av mindre tidsbruk.

I 2017 ble det avsagt 49 607 fraværdommer i forliksrådet. Domstoladministrasjonen har imidlertid ikke statistikk over antall søksmål for tingretten som følge av uriktig avsagte fraværdommer. Grunnet mangel på slik statistisk materiale, har det ikke vært mulig for departementet å anslå de konkrete innsparingene av å innføre oppfriskningsadgang for fraværdommer i forliksrådet.

Departementet legger til grunn at innføring av oppfriskningsadgang for fraværdommer i forliksrådet slik departementet foreslår, vil føre til færre søksmål for tingretten for å få opphevet avsagte fraværdommer. Samtidig vil det måtte påregnes noe økt arbeidsbyrde i forliksrådet som følge av endringen. De foreslåtte tiltakene vil minske risikoen for at det på feilaktige premisser avsies fraværdommer. Departementet vurderer at forslaget er ressurseffektivt idet forliksrådsbehandling er et rimelig alternativ til domstolsbehandling, både for staten og for partene.

For at ordningen ikke skal misbrukes foreslås det at klagemotparten må betale et halvt rettsgebyr. Forslaget vil gi reduserte gebyrinntekter i domstolene, men innføring av et halvt rettsgebyr for oppfriskning av fraværdommer vil gi økte gebyrinntekter i forliksrådene.

Driftsutgiftene i forliksrådet er regelstyrte. Gebyrene er lavere enn selvkost, men ny behandling i forliksrådet er rimeligere enn overprøving i domstolen, både for staten og partene.

Innføringen av en lovfestet hjemmel for sikkerhetskontroll antas ikke å medføre administrative eller økonomiske konsekvenser, idet sikringstiltak allerede er eller vil bli etablert uavhengig av den nye hjemmelen.

Samlet vil forslagene om elektronisk kommunikasjon, elektronisk signatur og elektronisk forkynning, samt oppfriskning, på sikt føre til reduserte utgifter for staten.

7 Merknader til de enkelte bestemmelsene

7.1 Til endringer i domstoloven

Til § 132 a

Bestemmelsens *første ledd første punktum* innebærer at enhver som søker adgang til lokaler domstolene disponerer kan pålegges sikkerhetskontroll. Med «domstolens lokaler» menes alle lokaler som disponeres av domstolene, herunder lånte, midlertidige lokaler. Med «sikkerhetskontroll» menes kontroll av hva som bringes inn i lokalene, med det formål å forhindre at objekter som kan utgjøre en sikkerhetsrisiko bringes inn. Kontrollen kan for eksempel gjennomføres ved bruk av kroppsskannere, visitasjon, metalldetektor, partikkeldetektor, gjennomlysning av bagasje m.m. Hvorvidt sikkerhetskontroll skal pålegges må vurderes ut fra behov og risiko. Sikkerhetskontrollen kan være midlertidig eller permanent, og kontrollen kan være generell eller knyttet til konkrete saker. Adgangen til å pålegge sikkerhetskontroll omfatter også adgang til å nekte noen å ta med konkrete gjenstander eller stoffer inn i lokalene, når gjenstanden eller stoffet fremstår som egnet til å true sikkerheten. Våpen og andre objekter som kan brukes til å påføre skade vil for eksempel være egnet til å true sikkerheten. Under gjennomføring av sikkerhetskontroll må grunnleggende menneskerettigheter respekteres, herunder pressens kildevern etter EMK art. 10. Kompetansen til å pålegge sikkerhetskontroll er tillagt domstolleder, og kan delegeres til avdelingsleder, jf. domstoloven § 19 fjerde ledd siste punktum.

I *annet ledd første punktum* er det presisert at kontrollen skal utføres slik at den ikke medfører unødig ulempe eller skade, og i annet punktum er det presisert at kroppsvitasjon kun kan gjennomføres etter samtykke. Med «unødig ulempe eller skade» menes for eksempel ulemper eller skader som kunne vært unngått ved en mer skånsom gjennomføring av kontrollen, eller som ikke var nødvendige for å forhindre at objekter som utgjorde en sikkerhetsrisiko ble bragt inn i domstolslokalet. Kroppsvitasjoner må foregå på en så hensynsfull og skånsom måte som mulig.

Bestemmelsen gir ikke adgang til å foreta undersøkelser som går lenger enn ytre undersøkelser av kroppen.

Tredje ledd fastsetter at personer som ikke vil la seg kontrollere, eller som ikke etterkommer anvisninger gitt under kontrollen, kan nektes adgang til domstolslokalene etter beslutning av domstolleder. Kompetansen til å nekte noen adgang kan delegeres til en annen dommer (embetsdommer eller dommerfullmektig) ved embetet. Domstolleder kan utarbeide generelle rutiner om delegasjon. Dersom det er uforholdsmessig vanskelig å få tak i en tilgjengelig dommer, eksempelvis på grunn av lav bemanning eller uforutsett forfall, kan også andre domstolansatte bemyndiges. Et vilkår bør imidlertid være at avgjørelse etter tredje ledd ikke byr på nevneverdig tvil. Domstolleder bør utvise varsomhet med å delegere myndighet etter tredje ledd til andre domstolansatte enn dommere. Å motsette seg kontroll eller å la være å etterkomme anvisninger gitt under kontrollen, med den følge at man ikke slipper inn i lokalene, vil etter forholdene kunne anses som fravær i saken og et brudd på oppmøteplikten. Spørsmålet om fravær må avgjøres av retten i den enkelte sak.

Fjerde ledd åpner for at Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om gjennomføring og organisering av sikkerhetskontroller i domstolene, og tillegger Domstoladministrasjonen kompetanse til å bestemme i hvilke domstoler det skal innføres permanent sikkerhetskontroll.

Til § 163 a

Endringen i *første ledd* likestiller elektronisk forkyning med forkyning på papir under forutsetning av at det kan skje ved bruk av en betryggende teknisk løsning som gir bevis for at dokumentet er mottatt av rette vedkommende.

Kontakt med domstolene omfatter normalt viktige rettslige disposisjoner for den enkelte som det bør være notoritet rundt. Det er derfor en grunnleggende forutsetning at kommunikasjonen med domstolene er tilstrekkelig betryggende.

Bestemmelsen er utformet teknologinøytralt, og regulerer ikke nærmere hva som ligger i kravet til hva som må anses som en betryggende teknisk løsning. Innholdet i vilkåret «betryggende» vil nødvendigvis utvikle seg over tid, og må derfor vurderes konkret.

I vurderingen av hva som er en betryggende måte vil det være sentralt om forsendelsesmåten sikrer at vedkommende i tilstrekkelig grad blir gjort oppmerksom på at rettslig relevant informasjon har kommet inn til vedkommendes elektroniske meldingsmottak. Dette forutsetter blant annet at mottakeren i tilstrekkelig grad har åpnet for, og har grunn til å være oppmerksom på, at viktige varsler kan bli sendt på den aktuelle måten. Det forutsetter også tilstrekkelige sikkerhetsmekanismer for at avsender har korrekt kontaktinformasjon, og det stiller krav til hvilken type elektronisk kommunikasjon som benyttes. Som «betryggende måte» regnes elektroniske meddelelser sendt til digital postkasse mottaker selv har opprettet og bruk av portal.

For det tilfellet at det blir behov for å regulere nærmere hva som ligger i begrepet «betryggende», inntas det en ny forskriftshjemmel i sjettededd som gir adgang til å regulere dette. Departementet ser ikke behov for å benytte denne adgangen i dag, men det kan bli aktuelt å forskriftsregulere dette senere dersom det kommer nye tekniske løsninger som det oppstår tvil om bør godtas eller ikke.

Muligheten til å forkynne ved rekommandert brev videreføres, men antas å bli mindre aktuell i fremtiden.

Ved forkynning har det ikke nødvendigvis tidligere vært kontakt mellom avsender og mottaker av forkynningen som tilsier at en reagerer umiddelbart ved et varsel. Forkynningen kan ha stor betydning for mottakerens rettsstilling. Dette tilsier at der det i dag kreves rekommandert brev eller brev med mottakskvittering, bør det ved elektronisk forkynning stilles krav om at den tekniske løsningen legger til rette for at avsender får en bekreftelse på at mottaker faktisk har åpnet dokumentet for å anse dokumentet forkynt, tilsvarende forenklet forkynning i dansk rett. Det anses ikke tilstrekkelig som bekreftelse at avsender av e-posten har bedt om lesebekreftelse, men kreves at den tekniske løsningen automatisk genererer en bekreftelse når dokumentet som skal forkynnes er åpnet. Dette er i samsvar med gjeldende rett etter postforkynningsforskriften § 5 tredje ledd, som viser til at det skal benyttes stevnevitne dersom dokumentet ikke er åpnet etter at det er gjort tilgjengelig for mottaker i nettportalen.

Bestemmelsen likestiller elektronisk forkynning av dokumenter fra forliksrådet og domstolene samt fra andre offentlige myndigheter.

Annet ledd inneholder enkelte endringer av språklig art. Dessuten er Husleietvistutvalget tilføyd i oppregningen av de myndigheter som kan foreta forkynning postalt etter reglene i § 163a. Namsfogd og politistasjoner med sivile rettspleieoppgaver tas ut av oppregningen idet disse nå anses dekket av namsmenn, jf. politiloven § 17.

Endringen i *tredje ledd* pålegger forliksrådet å foreta en rutinemessige kontroll av klagemotpartens adresse opp mot folkeregisteret eller det elektroniske adresseregisteret til Posten Norge AS, for å sjekke at klagerens opplysninger om innklagedes adresse er korrekt.

Fjerde ledd endres slik at advokater som skal innkalle vitner etter tvisteloven § 13-3 kan gjøre dette elektronisk.

Femte ledd åpner for at Kongen kan gi nærmere forskrifter om elektronisk forkynning og postforkynning.

Sette ledd åpner for at Kongen ved forskrift kan gi nærmere bestemmelser om elektronisk forkynning, herunder regler om hvilke krav som skal stilles til den tekniske løsningen for at den skal anses som betryggende.

Til § 181

Første og annet ledd inneholder kun endringer av språklig art.

Endringen i *tredje ledd* gir Kongen fullmakt til å gi nærmere bestemmelser om adgangen til å kunngjøre meldinger på nettsted i tillegg til eller i stedet for kunngjøring ved fysisk oppslag. Det gis ingen nærmere angivelse av hvilke nettsteder som skal benyttes, utover at de bør være allment tilgjengelige. Det er stor spredningsgrad ved publisering på internett, noe som utfordrer hensynet til personvernet. Informasjonen som gis ved forkynning ved oppslag på nettsted bør derfor begrenses. Informasjonen som gis må imidlertid være tilstrekkelig informativ til at mottaker av forkynningen oppfordres til å logge seg inn på en betryggende digital løsning for å få tilgang til det forkynte dokumentet i sin helhet.

Elektronisk kunngjøring kan for eksempel skje ved at kunngjøringen tilgjengeliggjøres på internett, og at adressaten ved å søke på eget navn på internett kan finne oppslaget, samt eventuelt gjennom en form for identifikasjonsprosess, som for eksempel ved bruk av bankID, kan gjøre seg kjent med innholdet.

Lovendringen medfører ingen endring i fristberegningstidspunktet for forkynningen. Beregningen av fristen vil, som etter gjeldende rett, ta utgangspunkt i tidspunktet da forkynningen gjøres tilgjengelig på det aktuelle nettstedet.

Endringene i *fjerde ledd* innebærer ingen realitetsendring.

Forkynning ved offentlig kunngjøring skal fortsatt være siste utvei når alle andre alternativer er forsøkt.

Til § 197 a

Endringen i *første ledd* lovfester adgangen til å kommunisere elektronisk med domstolene der det stilles krav om skriftlighet. Det er ikke gitt noen nærmere definisjon i lovteksten av hva som menes med «elektronisk kommunikasjon». Den teknologiske utviklingen gjør at en slik presisering raskt vil bli utdatert. Bestemmelsen er teknologinøytral, men forutsetter at den elektroniske kommunikasjonen skjer ved bruk av en betryggende teknisk løsning. Hva som ligger i kravet til en betryggende teknisk løsning må vurderes konkret, og vil kunne endre seg over tid.

Den tekniske løsningen må være betryggende ut fra sikkerhetsmessige hensyn og oppfylle eventuelle formkrav (som signatur som er regulert i annet ledd) utover skriftlighetskravet, jf. § 197 a annet ledd. Det må vurderes om forsendelsesmåten sikrer at vedkommende i tilstrekkelig grad blir gjort oppmerksom på at rettslig relevant informasjon har kommet inn til vedkommendes elektroniske meldingsmottak. Dette forutsetter blant annet at mottakeren i tilstrekkelig grad har åpnet for, og har grunn til å være oppmerksom på, at viktige varsler kan bli sendt på den aktuelle måten. Det må dessuten være tilstrekkelige sikkerhetsmekanismer for at avsender har korrekt kontaktinformasjon.

Bruk av Aktørportalen oppfylder kravet til en betryggende teknisk løsning. Videre vil det nå være åpnet for at kommunikasjon til og fra domstolene kan skje via digitale postbokser som den enkelte selv har opprettet, som Digipost, Altinn og andre lignende portaler som den enkelte har akseptert å bruke. Dette er sikre og veletablerte kommunikasjonsformer som allerede benyttes mellom borger og det offentlige. Her skjer identitetskontrollen på samme måte som ved Aktørportalen ved bruk av elektroniske identitetsløsninger som for eksempel BankID og MinID. Kommunikasjonsformer hvor den enkelte logger seg inn på en sikker måte ved såkalt totrinnsautentisering og hvor man er vant med å motta viktige beskjeder,

vil være betryggende. Bestemmelsen gir hjemmel for å benytte slike former for kommunikasjon også for domstolene, i påvente av at Aktørportalen blir benyttet i alle landets domstoler og i alle saker. Det vil være opp til domstolene å vurdere om det er ønskelig å ta i bruk de mulighetene til elektronisk kommunikasjon dette åpner for.

Annet ledd første punktum likestiller elektronisk signatur med håndskrevet underskrift der det kommuniseres elektronisk med domstolene i henhold til første ledd. Hensynet til sikker identifikasjon av avsenderen og sikkerhet for at dokumentet ikke er manipulert, og heller ikke lar seg manipulere i ettertid, innebærer at det må stilles krav til den elektroniske signaturen. Bestemmelsen åpner derfor for bruk av elektronisk signatur der den aktuelle tekniske løsningen sikrer tilstrekkelig notoritet for signaturen. Med teknisk løsning menes her digital postkasse mottaker selv har opprettet, nettportal eller andre kommunikasjonsmåter som gir tilsvarende sikkerhet. For at en teknisk løsning skal anses å gi notoritet må den sikre integritetsbeskyttelse, sporbarhet og at dokumentet som kommuniseres ikke kan endres i ettertid.

Lovteksten angir ikke hvilke konkrete løsninger for elektronisk signatur bestemmelsen gir adgang til å benytte. Det er imidlertid på det rene at såfremt de tekniske løsningene åpner for det, vil man ved denne lovendringen kunne signere dokumenter til og fra domstolene gjennom signaturløsninger i for eksempel Digipost og Altinn.

Annet ledd annet punktum likestiller elektronisk signatur med håndskrevet underskrift ved signering av rettsbok, rettsforlik og rettslige avgjørelser. Kreves det med hjemmel i lov underskrift på rettsbok, rettsforlik eller rettslige avgjørelser, er elektronisk signering likestilt med underskrift når den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen. Dette medfører at både dommere og meddommere kan signere en avgjørelse elektronisk, såfremt vilkårene i annet ledd er oppfylt.

Tredje ledd gir hjemmel til å forskriftsfeste nærmere hva som ligger i betryggende teknisk løsning for elektronisk kommunikasjon. Forskriftshjemmelen er gitt for det tilfellet at det på et senere tidspunkt oppstår et praktisk behov for å avklare hvilke tekniske løsninger som skal godtas.

Videre kan det etter bestemmelsen gis forskrift om at bruk av bestemte elektroniske løsninger skal være obligatorisk i skriftlig kommunikasjon med domstolene. Departementet har ikke funnet det nødvendig å presisere i lovteksten at

kravet til obligatorisk bruk kan forskriftsfestes for bestemte grupper eller sakstyper, da ordlyden omfatter slike begrensninger. Det vises for øvrig til ELSAM-forskriften.

Fjerde og femte ledd tilsvarer tidligere annet og tredje ledd i bestemmelsen.

Endringene i domstoloven § 197 a medfører ingen endring i begrensningene for elektronisk kommunikasjon som følger av personvernlovgivningen.

7.2 Til endringer i tvisteloven

Til § 6-14

Endringen i *fjerde ledd* innebærer innføring av oppfriskningsadgang av fraværdommer avsagt av forlikrådet. Forlikrådet har etter bestemmelsen plikt til å etterkomme krav om oppfriskning fra klagemotparten, forutsatt at fristen er overholdt og gebyr er betalt. Dette betyr at saken kan behandles på nytt i forlikrådet, og at det ikke lenger vil være nødvendig å ta ut stevning for tingretten for å få avgjørelsen overprøvd. I stedet for å begjære oppfriskning i forlikrådet, kan imidlertid klagemotparten velge å ta ut stevning til tingretten etter § 6-14 første ledd.

Vilkårene for oppfriskning er uttømmende angitt i § 6-14 fjerde ledd. De alminnelige reglene om oppfriskning i §§ 16-12 til 16-14 gjelder ikke for behandlingen av krav om oppfriskning etter § 6-14 fjerde ledd første punktum.

Fristen for å kreve oppfriskning vil være én måned. Fristberegningen skal skje på samme måte som etter § 6-14 første ledd. Dette innebærer at fristen løper fra fraværavgjørelsen eventuelt har blitt forkynt, jf. § 16-13 fjerde ledd. Det kan gis oppfriskning mot oversittelse av fristen etter vilkårene i § 16-12.

Samtidig som det begjæres oppfriskning, må den forsømte prosesshandlingen foretas hvis dette er mulig, sml. § 16-14 første ledd tredje punktum. Dette er ikke nedfelt i lovteksten, men ligger til grunn for bestemmelsen. Består eksempelvis forsømmelsen i unnlatt inngitt tilsvarende, innebærer regelen at tilsvarende må inngis samtidig med begjæring om oppfriskning. Det kan bare kreves oppfriskning én gang i samme sak.

Forlikrådets beslutning om å nekte oppfriskning kan bare ankes dersom den nekter oppfrisk-

ning. Beslutningen kan ankes til tingretten på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen eller den saksbehandling som ligger til grunn for avgjørelsen. Ankefristen er én måned. Behandlingen skal være skriftlig.

Forlikrådets beslutning om oppfriskning kan, både om den nekter eller tillater oppfriskning, også overprøves i form av søksmål til tingretten etter tvisteloven § 6-14 første ledd.

Endringen i fjerde ledd innfører en adgang til oppfriskning i forlikrådet begrenset til fraværdommer. For øvrig videreføres gjeldende rettstilstand om at det ikke kan begjæres oppfriskning mot forsømmelser i forlikrådet, jf. siste punktum i lovforslaget.

7.3 Til endringer i straffeprosessloven

Til § 4 b

Bestemmelsen likestiller elektronisk signatur med håndskrevet underskrift på dokumenter hvor det med hjemmel i straffeprosessloven kreves underskrift. Hensynet til sikker identifikasjon av avsenderen og sikkerhet for at dokumentet ikke er manipulert, og heller ikke lar seg manipulere i ettertid, innebærer at det må stilles krav til den elektroniske signaturen. Bestemmelsen åpner derfor for bruk av elektronisk signatur der den tekniske løsningen som benyttes til å utforme signaturen sikrer tilstrekkelig notoritet. Med teknisk løsning menes her saksbehandlingssystem, digital postkasse, nettportal, eller andre løsninger som gir tilsvarende sikkerhet. For at en teknisk løsning skal anses å gi notoritet for signaturen må den sikre integritetsbeskyttelse, sporbarhet og at dokumentet som kommuniseres ikke kan endres i ettertid.

7.4 Til endringer i rettsgebyrloven

Til § 7

Av *fjerde ledd* fremgår det at det skal betales et halvt rettsgebyr når det begjæres oppfriskning av fraværdom etter tvisteloven § 6-14 fjerde ledd.

For å motvirke at ordningen misbrukes er det besluttet at det skal betales et gebyr. Gebyret settes til et halvt rettsgebyr for å gjøre terskelen for å begjære oppfriskning så lav som mulig for parten.

Endringer i domstoloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.)

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i domstoloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i domstoloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i domstoloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene skal ny § 132 a lyde:

Enhver som søker adgang til domstolens lokaler kan pålegges sikkerhetskontroll etter beslutning fra domstolleder.

Kontrollen skal utføres slik at den ikke medfører unødig ulempe eller skade. Kroppsvisitasjon kan kun gjennomføres etter samtykke.

Personer som ikke vil la seg kontrollere, eller ikke etterkommer anvisninger gitt under kontrollen, kan etter beslutning fra domstolleder eller den domstolleder bemyndiger nektes adgang til domstolens lokaler.

Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om gjennomføring og organisering av sikkerhetskontroller i domstolene. Domstoladministrasjonen avgjør ved hvilke domstoler det skal etableres permanent sikkerhetskontroll.

§ 163 a skal lyde:

Offentlige myndigheter som nevnt i annet ledd kan forkynne dokumenter ved direkte oversendelse til den som skal motta forkynningen. Oversendelsen kan enten skje elektronisk ved bruk av en betryggende teknisk løsning som gir bevis for at dokumentet er mottatt av rette vedkommende, ved vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller ved rekommandert brev. Forliksrådets dokumenter kan også forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering.

Følgende myndigheter kan foreta forkynning etter første ledd: de alminnelige domstoler, jordskifterettene, Forbrukerklageutvalget, Husleietvistutvalget, Parkeringsklagenemnda, fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, påtalemyndigheten, namsmenn, lensmenn og fylkesmenn.

En domstol kan pålegge en klager eller en sak søker å fremskaffe motpartens adresse. Forliksrådet skal foreta en rutinemessig kontroll av klage motpartens adresse opp mot folkeregisteret eller det elektroniske adresseregisteret til Posten Norge AS.

Advokater som skal innkalle vitner etter tvisteloven § 13-3 eller straffeprosessloven § 110 ved for-

kynning av vitnestevning, kan forkynne vitnestevningen ved oversendelse som nevnt i første ledd annet punktum.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om postforkynning.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om elektronisk forkynning, herunder om hvilke krav som skal stilles til den tekniske løsningen for at den skal anses som betryggende.

§ 181 skal lyde:

Kan forkynnelse ikke gjennomføres etter bestemmelsene i dette kapittel, kan retten i sivile saker bestemme at det som skal forkynnes skal stilles til rådighet ved rettens kontor eller hos annen offentlig myndighet eller på annet sted. En melding om dette og om det sentrale innholdet skal kunngjøres på rettsstedet.

Gjelder forkynningen et dokument hvorved sak reises, skal det så vidt mulig også gis melding om at dokumentet kan hentes på rettens kontor på vedkommendes siste kjente oppholdssted. Dokumentene skal helt eller delvis gjengis i Norsk lysingsblad og i en eller flere aviser som er alminnelig lest på det siste kjente bosted eller oppholdssted i Norge eller i utlandet. Har retten opplysninger om hvor vedkommende kan oppholde seg, bør vedkommende dessuten forsøkes varslet ved rekommandert brev eller ved kunngjøring i avis som er alminnelig lest på stedet.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om adgangen til å kunngjøre meldinger på nettsted i tillegg til eller i stedet for kunngjøring etter bestemmelse foran.

Forkynning etter denne bestemmelse anses gjennomført fire uker etter offentlig kunngjøring på rettsstedet eller på nettsted, hvis ikke retten har besluttet en lenger tid for forkynning eller mottakeren tidligere har meldt seg og mottatt dokumentet.

§ 197 a skal lyde:

Skriftlig kommunikasjon med domstolene kan skje elektronisk når den tekniske løsningen som benyttes er betryggende.

Kreves det med hjemmel i lov underskrift på dokumenter som skal kommuniseres elektronisk, er

elektronisk signering likestilt med underskrift når den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen. Det samme gjelder der det med hjemmel i lov kreves underskrift på rettens skriftlige avgjørelser.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om hva som kan anses som en betryggende teknisk løsning og at bruk av bestemte elektroniske løsninger skal være obligatorisk i skriftlig kommunikasjon med domstolene.

Kongen kan ved forskrift gjøre unntak fra lovbestemte krav til skriftlig kommunikasjon med domstolene når kommunikasjonen skjer elektronisk.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon med domstolene, herunder regler om signering, autentisering, integritet og konfidensialitet og regler som stiller krav til produkter, tjenester og standarder som er nødvendige for slik kommunikasjon.

II

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister skal § 6-14 fjerde ledd lyde:

Har forliksrådet avsagt fraværdom, kan klage motparten kreve oppfriskning. Reglene i §§ 16-12 til 16-14 gjelder ikke. Fristen for å kreve oppfriskning er én måned. Det kan gis oppfriskning mot oversittelse av fristen. Forliksrådets beslutning om oppfriskning kan bare ankes dersom den nekter opp-

friskning. Oppfriskning etter første punktum kan kun kreves én gang i samme sak. I stedet for oppfriskning, kan klagemotparten ta ut stevning til tingretten etter første ledd. Det kan for øvrig ikke begjæres oppfriskning i forliksrådet.

III

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker skal ny § 4 b lyde:

Kreves det med hjemmel i denne lov underskrift på dokumenter, er elektronisk signering likestilt med underskrift når den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen.

IV

I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr skal § 7 nytt fjerde ledd lyde:

For behandling av begjæring om oppfriskning etter tvisteloven § 6-14 fjerde ledd betales et halvt rettsgebyr.

V

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

